

Vizita în S.U.A. a Eminenței Sale d-lui Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

Continuându-și călătoria în străinătate, Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen, după o ședere de câteva zile la Montreal (Canada), au sosit în ziua de 28 mai a.c. la New York. Pe aeroport au fost întâmpinați de personalități ale vieții evreiești americane, reprezentanți ai marilor organizații religioase și obștești etc.

În zilele următoare, Eminența Sa a luat parte la sesiunea organizației Memorial Foundation, din conducerea căreia face parte, precum și la o seamă de alte manifestări cu caracter religios și obștesc.

Eminența Sa a răspuns întrebărilor ce i s-au pus cu privire la urmările catastrofale ale inundațiilor din România de către coreligionarii și opinia publică americană, care au desfășurat o susținută acțiune de ajutorare a sinistraților. Unele din rezultatele concrete ale acestei acțiuni le publicăm în acest număr sub titlul „Curcubeul omeniei”.

D. Șef rabin a fost de față la ambasada română din S.U.A. unde d. Louis Broido, președintele „Joint”-ului, a înmănat un cec în valoare 25 000 dolari, donația suplimentară a „Joint”-ului pentru sinistrații din România.

Conducătorul spiritual al evreilor din România a fost primit de guvernatorul statului New York, d. Nelson Rockefeller, și de primarul general al orașului New York, John Lindsay, unde, de asemenea a constatat întreg sprijin în problema ajutorării victimelor inundațiilor din țară.

De la New York, Eminența Sa a adresat un apel telegrafic comunităților și marilor organizații evreiești din lume, pentru o contribuție la această acțiune umanitară. D-sa a vorbit în mai multe rânduri la posturile de radio și televiziune americane, înfățișând opiniei publice situația din țară.

Presa evreiască și americană a publicat interviuri și declarații ale Șef rabinului cultului mozaic din România.

Curcubeul omeniei

Scrim în numărul nostru precedent despre Curcubeul omeniei, despre emoționantele manifestări de solidaritate cu victimele greu încercate ale calamităților naturale ce s-au abătut asupra României. Cu satisfacție consemnăm că în nobila acțiune de ajutorare coreligionarii noștri din țară și din străinătate au fost prezenți din prima clipă.

În afară de exemplele pe care le-am dat în numărul trecut, sîntem în măsură să cităm și altele, survenite ulterior, izvorite din aceleași simțăminte de înaltă umanitate și de dragoste și respect față de România. Căci, în asemenea împrejurări, mai convingătoare decît vorbele sînt faptele. Să le dăm, deci, cuvîntul.

„Joint”-ul a hotărît să suplimenteze donația anterioară, de 5 000 dolari, oferind încă 25 000 dolari pentru ajutorarea sinistraților.

Memorial Foundation și Claims Conference — organizații din conducerea cărora face parte Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen — au donat suma de 20 000 dolari.

Centrul comunităților evreiești din Anglia a donat suma de 2 400 dolari.

Federația comunităților evreiești din Suedia a donat suma de 2 000 dolari.

O telegramă din Londra, sosită pe adresa Federației Comunităților Evreilor din România, ne-a anunțat: „Ca urmare a mesajului pe care dr. Nahum Goldmann l-a adresat în numele Consiliului de conducere al Congresului Mondial Evreiesc președintelui Ceaușescu, Congresul a hotărît, ca semn al profunde simpatii pentru poporul român în greua lui încercare, să acorde una mie dolari pentru victimele inundațiilor”. Telegrama este semnată de dr. Gerhard Reigner, secretarul general al Congresului Mondial Evreiesc.

La ședința Consiliului comunităților evreiești din Europa, ce a avut loc la Paris în ziua de 7 iunie a.c., dr. Nahum Goldmann, președin-

tele Congresului Mondial Evreiesc, a adresat un apel pentru ajutorarea sinistraților din România.

United Synagogs din New York a organizat o acțiune de colectare de ajutoare pentru victimele inundațiilor din România. Pînă acum a fost adunată suma de 600 dolari, care a și fost remisă. Acțiunea continuă.

Ziarul „Viața noastră” din Tel Aviv a deschis o listă de subscripție pentru ajutorarea victimelor inundațiilor din România. Pînă la data de 15 iunie a.c., această listă, care a rămas în continuare deschisă, a totalizat suma de 13.000 lire israeliene.

Într-un comentariu al ziarului se spune: „Lista de subscripție deschisă de „Viața noastră” pentru sinistrații din România e impresionantă prin participarea masivă a maselor populare de toate categoriile, de la profesioniștii titrați pînă la simplii muncitori. Au ținut să-și exprime prin subscripție solidaritatea cu cei suferinzi din România chiar și persoane cu venituri foarte reduse... Nu suma donată are importanță pentru acești subscribitori, ci dorința de a contribui la o acțiune izvorită din marea simpatie de care se bucură România aci.”

Ministrul cultelor din Israel, d. Zerah Wahrhaftig, a adresat o telegramă Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen exprimîndu-și întreaga compasiune față de victimele inundațiilor din România.

Un grup de cetățeni din Israel a donat 1 550 lire israeliene și 200 dolari.

În afară de suma de 300 000 lei, donată de Federație, comunitățile evreiești din țară au mai donat pentru ajutorarea sinistraților suma de 200.000 lei.

Colectivul Teatrului evreiesc de stat din București a donat pentru fondul de ajutorare a sinistraților suma de 98 000 lei.

Muzica și credința

Muzica și cîntecul au străbătut ca un fir de aur lunga noastră istorie și, în decursul vremurilor, acest fir a devenit un lanț puternic căruia îi datorăm într-o măsură destul de mare speranțele, inspirația și supraviețuirea. Ele au constituit legătura dintre o generație și alta.

Din timpurile biblice, muzica a jucat un rol important în viața poporului. În scrierile din perioada primului templu citim despre 4 000 de cîntăreți și muzicanți care participau la serviciul divin (Cartea întâia a Cronicilor: 23, 5); 288 maeștri erau angajați pentru a conduce orchestrele și corurile. În acest domeniu a fost înfăptuită uniunea cea mai strînsă între religie și artă, între estetică și etică. Din discuțiile purtate între înțelepții din perioada talmudică reiese că muzica și melodia erau considerate stimulente importante ale memoriei. Talmudul ne spune, de asemenea, că muzica și cîntecul sînt esențiale pentru desăvîșirea spirituală.

În căminele tradiționale cîntecele răsună în fiecare zi de Șabat și de sărbătoare. Zemiroth, cîntecele ce se intonează la masă, contribuie și ele la crearea atmosferei sacre și de relaxare pentru prilejul respectiv. Totuși, accentele moștenirii noastre muzicale pot fi auzite nu numai în sinagogi și în cămine, ci și în activitatea zilnică din timpul săptămîinii, la lucru și la învățătură; în împrejurările triste sau vesele muzica și cîntecul au înfrumusețat întotdeauna viața evreului. După cum spune Rabi A. I. Hesel: „Evreul a cîntat întotdeauna: studiosul aplecat deasupra talmudului, croitorul în timp ce coase o pereche de pantaloni, cizmarul în timp ce peticește niște ghețe uzate, iar predicatorul în timp ce-și rostește predica.”

De la naștere pînă la moarte, de la „Rojinches mit mandeln” pînă la „Șema Israel”, urechile evreului au fost deprinse întotdeauna cu melodia. Din persecuții și din camerele de gazare s-a născut o nouă melodie. Din feroarea zelului hasidic a fost creată o nouă armonie pentru „Leha dodi”. Prin arta cantorului, moștenirea muzicală a fost păstrată de-a lungul secolelor, ea fiind o forță spirituală care a insuflat speranță fiecărei generații.

Se naște întrebarea: datorită cărui fapt din cele patruzeci și ceva de instrumente muzicale, menționate în literatura biblică și talmudică, a supraviețuit doar șofarul și de ce o parte însemnată din cultura muzicală a poporului a dispărut?

Răspunsul este simplu. După distrugerea celui de-al doilea templu, în anul 70 e.n., evreii au deșăvîșit în lume. Împrejurările

nu au îngăduit cultivarea muzicii și a cîntului sub forma pe care poporul le-a îndrăgit în țara sa și în obștea înrudită din Babilon. Problema esențială ce s-a pus în fața poporului a fost a supraviețuirii.

Numai în sinagogă se mai puteau auzi și cînta melodiile trecutului, fiind transmise din tată în fiu. Numai șofarul, simbolul eliberării mesianice, a rămas ca o amintire despre bogăția instrumentelor muzicale de care dispunea poporul evreu, bogăție care a luat sfîrșit cu nouăsprezece secole în urmă.

Seară de poezie Miron Grünberg

În primăvara anului 1943 murea la Botoșani un tînar de 22 de ani, Miron Grünberg, despre care, ceva mai tîrziu, Gala Galaction avea să scrie că avea într-insul ceva genial. În urma sa au rămas un volum de poezie „Poemele nesfîrșitei căutări”, note de lectură și un volum de proză filozofică, „Note pentru o etică nouă”. Timp de 27 de ani, mama poetului, cu o perseverență și tenacitate demne de toată admirația, a cultivat memoria dispărutului, a adunat, filă cu filă, prețioasele manuscrise, le-a pus la îndemîna unor redacții literare, contribuind în acest fel ca numele lui Miron Berg (cum semna autorul) să intre în circuitul culturii.

Spre a cînti memoria sa, Teatrul evreiesc de stat a organizat la 25 mai a.c. o Seară de poezie Miron Berg. A participat conducerea Federației și a Comunității evreilor (M) din București, prieteni ai scriitorului, un numeros public.

Despre viața și opera lui Miron Berg a vorbit Veronica Porumbacu.

Mihail Cihomalin a recitat din creația sa poetică. Blanche Adelstein, acompaniată la pian de Eugen Kofler, a interpretat „Cîntec de leagăn” de Darius Milhaud și „Kadiș” de Ravel.

Miriam Răducanu și Sonia Dumitrescu au susținut un recital de balet.

A fost o seară de autentică poezie, pios omagiu adus unui tot atît de autentic poet.

DESEN DE MARC CHAGALL

Amintiri despre Paul Celan

Imi vine greu să scriu, acum, despre poetul Paul Celan, de care m-a legat o prietenie strânsă, în ciuda destinului nostru divergent și a pauzelor lungi care au punctat-o. L-am cunoscut în București, în anii 1946-47, înainte ca Paul Celan să-și ia zborul spre gloria lui europeană — o glorie pe care o merita din plin, dar pentru care a trebuit să plătească foarte scump. Am fost cităva vreme colegi la o editură bucuresteană înființată îndată după terminarea războiului. Paul Celan, pe atunci Paul Ancel, era un excelent traducător din limba rusă. A și publicat, sub numele de Ancel, câteva cărți de proză traduse în românește (din Turghenev, Lermontov etc.). Venise la București direct dintr-un lagăr de muncă din preajma Buzăului — venise traumatizat de un eveniment care-l zdruncinase pentru tot restul zilelor: uciderea părinților săi de către hitleriști într-un lagăr din Ucraina. El însuși scăpase ca prin minune de la moarte, dar această „minune” îi otrăvise iremediabil viața.

Fiind, totuși, tânăr și tenace, își purta cu fruntea sau povara suferinței. Mi-am amintesc chiar extrem de exuberant și plin de vervă — o vervă nițeluș cam factice, a cărei formulă era clasicul „haz de necaz”. Înclinat spre calambururi, risipea în jurul lui vorbe de duh cu nemiluită, în așa măsură, încât m-am văzut nevoit să i le notez pe unele dintre ele într-o „Cărtică de seară a lui Paul Celan”.

Poet de limbă germană, Paul Celan (pseudonim obținut prin anagramarea numelui său adevărat, Ancel) a rămas puțină vreme în România, dar cei doi ani petrecuți de el la București au fost printre cei mai fericiți de care a avut parte în existența lui zbuciumată. Secretul acestei fericiri? Legăturile de prietenie pe care le-a înnoțat aici, într-o perioadă altminteri plină de dramatism și de greutăți.

Au urmat, pentru el, anii urcușului spre glorie — urcuș anevoios ca un calvar, deși avea, aparent, înfățișările înșelătoare ale unui dram triumfal. După un scurt popas la Viena, unde i-a apărut prima plachetă de versuri „Nisipul din urne” (Der Sand aus den Urnen) — plachetă retrasă din circulație chiar de către poet, deoarece conținea prea multe greșeli de tipar — Celan s-a stabilit la Paris, unde studiase prin 1939 filologia, după ce, în 1938, începuse, la Tours, medicina. Numele lui s-a impus, treptat, pe măsură ce, în Germania Federală îi apăreau volumele de poezii, cu titluri, atât de straniu, unele dintre ele: „Mac și memorie” (Mohn und Gedächtnis), în 1952; „Din prag în prag” (Von Schwelle zu Schwelle), în 1956; „Plasa cuvintelor” (Sprachgitter), în 1959; „Trandafirul nimănui” (Die Niemandrose), în 1964; „Meandrele răsuflării” (Atemwende), în 1967, apoi intraductibilul „Fadenonnen”, publicat în 1968.

În vara anului 1957, nu mai țin minte precis în ce împrejurare, i-am trimis, împreună cu poeta Nina Cassian, o scrisoare — sosisse momentul să rupem tăcerea ce se statornicise între noi de aproape zece ani încoace. Paul Celan mi-a răspuns prompt în românește.

Am purtat, de atunci, o corespondență destul de susținută cu Paul Celan, deși pauzele n-au lipsit nici în această nouă fază a prieteniei noastre. Ceea ce mă impresiona în scrisorile pe care mi le trimitea, în răstimpuri, de la Paris, era tonul lor amar, aparent inexplicabil, având în vedere succesele dobândite de poet în patria lui literară de elecție. Știam, de pildă, că fusese premiat — în 1958, marile premii de literatură al orașului Breme, în 1960 premiul „Georg Büchner”, apoi, în 1964, marele premiu al Land-ului Renania de Nord-Westfalia. Mai știam, de la prietenul nostru comun, poetul Alfred Margul Sperber (care-i încurajase și-i îndrumase primele pași lirici), că Paul Celan era considerat de critica literară germană drept unul dintre cei mai importanți, dacă nu chiar cel mai important poet de limbă germană din generația lui ... Iar eu continuam, în tot acest răstimp, să primesc de la el scrisori de o tristă sfîșietoare, dominate de tema singurătății.

„Am cunoscut, imi scria el la 12 septembrie 1962, am cunoscut și am și tradus un număr de mari poeți francezi, așa cum am cunoscut „floarea” poezilor germani. Unii dintre ei mi-au arătat, în dedicații și declarații, o prietenie despre care voi spune doar atîta — că s-a dovedit a fi exclusiv „literară”. Dar eu am avut, e mult de-atunci, niște prieteni-poet: era între anii 45-47, la București.

Dacă dau în vileag aici destăinuirile lui Paul Celan, o fac nu pentru a arunca o umbră asupra patriilor sale de elecție, ci pentru a pune în lumină o fază mai puțin cunoscută din evoluția acestui mare poet — însăși faza lui formativă — și, de asemenea, pentru a încerca să-mi explic tragicul gest final care i-a pus, de curind, capăt.

Sentimentul de singurătate încercat de poet pe noile sale meridiane, i-a agravat propensiunea spre o viziune tragică asupra lumii. S-a mai întimplat însă și altceva: Celan a fost, la un moment dat, victima unei campanii de calomnii, orchestrată cu o diabolică răvnă, în scopul de a-l distruge ca poet și ca om. Nu cunosc în amănunt fazele și peripeziile acestei campanii, sursa mea rămine, mărturisesc, însăși corespondența primită de la Celan, într-o perioadă când nervii lui erau deja grav atinși de încordarea la care fusese supus ani de-a rândul.

Într-o scrisoare, datată 5 septembrie 1962, Celan imi mărturisea: „...Am trecut prin întâmplări foarte derutante — cuvintul e doar un eufemism —, mi s-au făcut greutăți care mi-au înveninat existența, așa cum prevăzuși tu într-una din scrisorile tale. Și atunci, într-un moment de slăbiciune, am socotit necesar să încerc o împăcare, în ciuda celor petrecute și în ciuda oricărei evidențe. Dar nu te poți împăca nicicum cu reaua credință, — așa că iată-mă din nou singur. Nervii mei sînt niște bieți nervi, m-au lăsat — din motive foarte reale, foarte obiective, — și astfel m-am pomenit că furnizez eu însumi, aceluia care nici nu visau ceva mai bun, alibiuri pe care nu vor întîrzi să le scoată la vedere. Ceea ce ar fi trebuit poate să fac era să mă desprind, dar știu bine ce înseamnă pentru un autor de limbă germană, și care a trăit teroarea nazistă, să se vadă rupt de limba lui pentru a doua oară. El au știut, printre altele, — s-au priceput magistral — să facă vid în jurul meu. La asta se adăuga o presiune psihologică, insuportabilă la longue. (Sper că într-o bună zi voi putea să-ți furnizez toate amănunțele în legătură cu aceasta).

Oricît de paradoxal ar putea să ți se pară acest lucru, am fost stăpînit — în toată întregii acestei povești — de dorința, arzătoare, de a vă regăsi. Speranța asta continuă să mă însuflețească...”.

În noiembrie 1966 am avut, în sfîrșit, prilejul de a-l revedea pe prietenul meu. Mai păstrez și acum bilețul pe care l-am găsit într-o carte de Apollinaire — „Le flaneur des deux rives” — lăsată de Celan la sediul P.E.N.-Club-ului francez, unde trăsesem cu numai câteva ore înainte. „Bine ai venit, Petre — ton ami Paul. 16.XI.66”. Revederea, după douăzeci de ani, a fost patetică. Timpul făcuse ravagii. Celan era acum ușor adus de spate, părul l se rărise, omul își arăta nu numai vîrsta, ci și boala, căci între timp devenise realmente bolnav. Era, însă, foarte bine dispus și, în afara oftaturilor ce-i punctau, ritmic, conversația, nimic nu-i trăda adîncă depresiune. De altfel, între timp, reputația i se consolidase în Germania Federală. Celan m-a invitat într-o zi să asist la o conferință a criticului vest-german Beda Alleman, organizată la „Casa de cultură germană” din Paris, de pe Avenue Georges V. Criticul a vorbit, în fața unei săli pline, despre opera lui Paul Celan, după care acesta a citit câteva poezii, ascultate, ca și conferința, cu un viu interes.

Răul însă era făcut. Poetul, acceptat acum, își pierduse, în lupta cu „forțele întinerului”, echilibrul sufletesc, zdruncinat încă în tinerețe, prin pierderea părinților săi. Aveam să-l revăd peste șase luni, tot la Paris, dar în fundul cel mai adînc al depresiunii de care suferea. Între timp se despărțise de soția lui, rămînînd absolut singur în această „capitală a durerii”, care era pentru el Parisul. Între timp, murise la București Sperber, poetul de care se simțise atât de legat în tinerețea lui, deși personal cultiva o poezie cu totul diferită de aceea a lui Sperber. (Afîind, dintr-un ziar german, de moartea acestuia, Celan mi-a scris atunci că se gîndise „să ia un avion spre București”...).

Legăturile lui Celan cu România depășesc, desigur, afecțiunea purtată, și păstrată, de-a lungul multor decenii unor prieteni. Poet de o aleasă sensibilitate și de o întinsă cultură, el și-a asimilat orizontul românesc în întreaga-i diversitate cromatică. Evident, orizontul acesta nu e singurul care l-a format ca poet. Paul Celan a fost un poet european în înțelesul cel mai larg al cuvîntului. Poezia lui e, firește, o poezie germană, iar locul lui Celan în istoria literaturii germane postbelice este dintre cele mai eminente. Dar această poezie este în același timp opera unui evreu, care a trăit în Rusia, în România și în Franța, și care a rămas, pe un plan superior, credincios fiecărei dîntre ele. Vocația universalistă a liricii lui Celan — presărată, de altfel, cu multe cuvinte idiș, rusești etc. — e, poate, un indiciu al iudaismului lui profund, afirmat cu hotărîre și chiar cu o anumită mîndrie. Mîndria rănită a unui poet autentic, silît să se exprime în frumosul grai al lui Heine și Goethe, dar și al călăilor care i-au ucis părinții...

PETRE SOLOMON

UN NOU TIP DE VAGON

Uzina mecanică din Buzău a asimilat în fabricație vagonul platformă pe două osii tip K.S., primul din seria celor 600 care vor fi livrate în acest an transportului feroviar românesc. Vagonul K.S. este chemat să răspundă nevoilor actuale ale traficului de mărfuri, în continuă modernizare: este apt să circule cu 100 km pe oră, capabil să se înscrie în curbe pe raze mici, dispune de un sistem de frînare de mare siguranță, are mobilitate optimă de manevrare pe toate liniile de garaj. Particularitățile constructive permit, totodată, transportul mărfurilor voluminoase și asigurarea unui randament superior la încărcare-descărcare prin folosirea unor mijloace foarte variate. Probele de rulaj, de încărcare la sarcină statică, de tensiometrie s-au încheiat cu bune rezultate.

ARTA POPULARĂ ROMÂNESCĂ LA PARIS

La Paris a avut loc vernisajul unei expoziții de artă populară românească, organizată de Asociația de prietenie Franța-România. La deschidere au asistat personalități franceze, precum și ambasadorul României la Paris.

STRUNGURILE DE LA ARAD

La uzina de strunguri din Arad, unde se realizează aproximativ 97 la sută din producția de strunguri a țării, a fost introdusă în fabricație o nouă „familie” de strunguri — S.N.A.-500, cu caracteristici tehnico-funcționale superioare. Acest eveniment s-a produs la scurtă vreme după asimilarea în producție de serie a altor două familii de strunguri — S.N.A.-710 și strungul revolver vertical 40, cu turelă automată. La ora actuală, uzina arădană produce într-o săptămînă cît întreaga producție a anului 1950 și exportă produsele sale în aproximativ 40 de țări ale lumii.

HOTELUL „NAPOCA” DIN CLUJ

A fost dat în exploatare noul hotel „Napoca” din Cluj, cu o capacitate de 300 de locuri. Alături de confortul ce-l oferă, pasagerii săi vor avea la dispoziție o gamă largă de servicii, ca: procurarea de bilete pentru spectacole și mijloace de transport, spălat și călcat lenjerie, închirieri de aparate radio și jocuri distractive etc. Prin grija agenției locale O.N.T. este în curs de înființare o stație de închiriat autoturisme cu și fără șoferi.

O NOUĂ MARCĂ DE OTEL

PD este denumirea uneia dintre cele mai recente mărci de oțel realizate de Combinatul siderurgic Galați pentru construcția marelui pod rutier de la Giurgeni-Vadu Oii. În urma folosirii sale la execuția tablierului și a altor părți metalice ale podului și a unor minuțioase și precise verificări ale caracteristicilor sale de către specialiștii din cadrul institutelor de cercetări ale Academiei, au rezultat numeroase avantaje tehnico-economice: un consum mai redus de materie primă necesară pentru elaborarea sa, rezistență sporită, largă posibilități de utilizare etc.

Constructorii de poduri din țară, precum și firme străine cu veche tradiție în domeniul metalurgiei au apreciat calitățile noului produs.

Paul Celan FUGA MACABRĂ

Lapte negru al zorilor il bem către seară

il bem la amiaz dimineața și noaptea il bem

il bem și il bem

săpăm o groapă în nori și nu una strîmță

Un om stă într-o casă și scrie cu șerpii se joacă

scrie-n Germania cînd seara se lasă:

Părul tău auriu Margaret —

scrie și iese în prag mai scapără stele pe cer iar el își fluieră ciinii

evreii și iluieră poruncă le dă să sape o groapă-n pămînt

poruncă ne dă — cîntați și dansați

Lapte negru al zorilor noaptea te bem

te bem dimineața te bem la amiaz te bem în amurg

te bem și te bem

Un om stă în casă și scrie cu șerpii se joacă

scrie-n Germania cînd seara se lasă:

Părul tău cenușiu Sulamith — cu șerpii se joacă

Părul tău cenușiu Sulamith

Săpăm o groapă în nori și nu una strîmță

El strigă săpați mai adînc iar ceilalți cîntați și dansați

înșfăcă o armă și-o flutură albaștri i-o ochii

Săpați mai adînc iar ceilalți cîntați mai departe

Lapte negru al zorilor noaptea te bem

te bem la amiaz dimineața te bem și-n amurg

te bem te bem

Un om stă în casă — Părul tău auriu Margaret

Părul tău cenușiu Sulamith — cu șerpii se joacă

și strigă cîntați mai duos despre moarte moartea-i un meșter german

Scoateți un țipăt mai grav din viori apoi ca un fum veți urca în văzduh

veți avea o groapă în nori și nu una strîmță

Lapte negru al zorilor noaptea te bem

te bem la amiaz — moartea-i un meșter german —

te bem în amurg dimineața te bem te tot bem

Moartea-i un meșter german albaștri i-o ochii

cu plumbi te improașcă și-n plin te lovește

Un om stă în casă — Părul tău auriu Margaret —

asupră-ne ciinii și asmută ne dăruie o groapă-n văzduh

cu șerpii se joacă vîsînd că moartea-i un meșter german

Părul tău cenușiu Sulamith

Părul tău auriu Margaret

În românește de Petre Solomon

OBȘTEA

DIN

BARCELONA

În orașul spaniol Barcelona se află o comunitate evrească de 3 000 suflete. Marea majoritate s-au stabilit în oraș după cel de-al doilea război mondial.

Pînă în anul 1492, cînd a avut loc exodul evreilor din Spania, Barcelona a fost unul din centrele culturii ebraice din Europa. Aici a trăit, printre alții, rabinul Shlomo ben Aridi, unul din cei mai de seamă specialiști ai Bibliei și Talmudului.

Evreii din Surinam

În Surinam (Guyană olandeză, coasta de nord a Americii de sud) există de peste 300 de ani o obște evrească. Ea are în urmă o istorie remarcabilă. În anul 1654, cînd Recife și Bahia au fost recucerite de la Portugalia, evreii care se refugiaseră în aceste ținuturi de persecuțiile închiși, au fost nevoiți să caute din nou refugiu în altă parte. O parte dintre ei s-a îndreptat spre insula apropiată Cayenne. Cam în aceeași perioadă, un mare grup de marani din Livorno — printre care se afla poetul Daniel Levi Barras — a hotărît să părăsească acest oraș italian și să plece în Cayenne. După un an, francezii au ocupat insula. Ei le-au făgăduit evreilor libertate religioasă. Obștea s-a destrămat și cîțiva dintre membrii ei au plecat în Surinam. Aici au mai trăit înaintea lor evreii care primiseră îngăduința de a se așeza pe o anumită porțiune a țării cu condiția să se îndeletnicească cu agricultura. Ei au fost primii care au introdus în Surinam plantații de trestie de zahăr.

Noii veniți s-au așezat — în lipsă de alte posibilități — într-o regiune nedebrășată și s-au apucat să lucreze pămîntul. Această regiune a fost cunoscută atunci sub denumirea de Savana evreilor. Ei și-au clădit aici o sinagogă și și-au dezvoltat o viață comunitară. Guvernul le-a acordat o autonomie deplină și ei și-au organizat chiar și o miliție în vederea apărării împotriva atacurilor indienilor sau ale sclavilor răsculați. Își aveau propriile lor tribunale, ale căror hotărîri erau recunoscute de către autorități, după cum reiese dintr-o serie de documente din acea perioadă. Într-una din aceste însemnări se vorbește despre un delincvent care a fost condamnat de unul din aceste tribunale, pentru nerespectarea pre scripțiilor religioase, să fie alungat din „Savana evreilor” și care a căutat zadarnic să conteste această sentință. Guvernul, căruia i s-a adresat cu rugămintea de a anula sentința, nu l-a satisfăcut cererea, deoarece recunoștea tribunalului evreiesc valabilitatea. Printre membrii acestei Kehila se aflau numeroși funcționari de stat și ofițeri superiori.

Evreii din Surinam au fost întotdeauna patrioți sinceri și cetățeni loiali, așa cum sint pînă în ziua de azi. Încă în 1689, pe vremea a gresuniilor franceze în Surinam, au luptat cu curaj sub conducerea președintelui obștei lor, Samuel Nassi, de partea olandezilor. Familia Nassi există și astăzi în Surinam. Am stat de vorbă cu un medic, dr. Nassi, la un spital din Surinam, care a obținut de curînd o bursă din partea guvernului olandez, pentru a întreprinde cercetări în domeniul leproi. În perioada celei de a doua agresiuni, principalul apărător al țării a fost un căpitan evreu pe nume Isaac Pinto.

În prezent, există în Surinam două sinagogi, o obște sefarăd „Tedeck ve Șalom” și o obște așkenazită „Noah Șalom”. După o serie de divergențe între aceste două obști, au ajuns la un acord, hotărînd să folosească în comun sinagoga așkenazită, dar slujba să se facă după ritualul sefarăd. Această sinagogă se aseamănă în exterior cu sinagoga portugheză din Amsterdam. În interior se află un chivot al legii, bogat ornamentat. Bima centrală este din lemn de mahon, flancată de menorot masive, iar pe

meridiane

SPERANȚA SĂLĂȘLUIA ÎN INIMILE DESPERATE

Mesaje ale unor copii

Pedagogii, psihologii, sociologii s-ar putea mira că un copil, dîndu-și seama pe deplin că-l așteaptă moartea și plasat față în față cu ea, este în stare să-și noteze pe hîrtie gîndurile, spaimele, presimțirile, analizele sale. Și totuși este un fapt real. Această nevoie de a-și transmite gîndurile, resimțită de copil atunci cînd nu mai credea în supraviețuirea sa și nici în cea a semenilor săi, constituie o acuzație necruțătoare, gravă și totodată emoționantă. Dar oare emoția ce trezește paginile acestui document purifică conștiința omenirii? Nîmicierea copilăriei, fie că se datorește războiului, foametei, mîrșavei indifferenței, continuă să crească zi de zi în lumea întreagă. Așadar, datoria noastră cea mai de seamă, cea mai sfîntă este nu numai să amintim, oriunde se ivește prilejul, martiriul copiilor evrei exterminați fără milă de ura rasială, ci și să ne oprim asupra creației lor literare care ne-a parvenit din adîncimea abisurilor lor.

Una din cele mai abominabile crime ale naziștilor: torturarea și exterminarea unui milion de copii evrei

Faptul este, desigur, insolit și extraordinar. Copilul, în mijlocul revoltărilor sale aturaj, caută o evadare spre singurătate, „singurătatea sa”, pe care încearcă să și-o faurească pentru sine. El își mobilizează energia și „siretenia” pentru a găsi o ascunzătoare, unde să scrie în toila masacrului. El caută de asemenea să pună la adăpost paginile sale, pe care poate că le vor găsi cei ce vor supraviețui. Această grijă de a-și transmite gîndurile este fără precedent în istoria copilăriei lumii.

Esther are zece ani. Ea se află în ghetoul din Varșovia, răscolat împotriva asupritorului. Tatăl ei a dispărut de multă vreme; mama ei a plecat în dimineața aceea, în zori, cu pușca în mînă, ca să ia parte la răscoală. I-a lăsat o fiertură într-o sticlă înfășurată în niște cîrpe de lînă... chipurile hrană pentru toată ziua. Esther este singură în podul unei case. Mama nu s-a întors. Sticla este goală și chiar clătită. Răsună salvele de armă. Fumul învaluipe totul. Esther hotărăște: Vreau să scriu un poem. Am să mor asfixiată de fum... vreau ca alții să ne cunoască suferințele și speranțele. Ea scrie un poem în idiș: „Pentru copiii lumii”, din care dăm mai jos un extras:

„De ce germanii sint atît de puternici?
Iar noi, evreii, vom muri toți.

Sînt singură, părăsită.

Dar nu vreau să plîng.

Ea introduce poemul în sticlă și coboară în pivniță, unde reușește s-o îngroape, înainte de a pieri asfixiată.

Avem în față poemele și extrasele din jurnalele copiilor de la Terezin, unde au pierit peste 15 000 de copii evrei.

Hanuș are 13 ani. Este deportat de doi ani. Iată ce scrie el:

„Sîrma ghimpată împresoară 30 000 de ființe omenști care dorm aici! Dar într-o zi se vor trezi în propriul lor sînge care a fost vîrșat cu furie... Oh! de ce? Mama mi-a dat viață ca să pot plînge... să plîng. Omenirea, ce te tace omenirea? De ce?...”

Peter Fischel, 15 ani, (mort la Auschwitz), transmite:

„Ne-am deprins să ne înșurim în rînduri la ora 7 dimineața, la prînz și la ora 7 seara, să să așteptăm, să așteptăm ca să căpătăm un pic de apă caldă, sărăță, cu cîțiva cartofi. Noi, copiii, ne-am deprins să dormim pe pămînt și să salutăm pe fiecare persoană în uniformă. Ne-am deprins să înghițim lovitură în fiecare clipă...”

Ne-am deprins să vedem în jurul nostru cadavre la nesfîrșit... Ne-am deprins să vedem mii de deportați care sosesc, alte mii plecînd spre necunoscut. În acest înspăimîntător du-te-vino eu continuu să sper...”

Eva Pinkowa, în vîrstă de 12 ani, ne spune: „Oh! nu, Dumnezeu, noi vrem să trăim, vrem să avem o lume mai bună; și să avem ființe omenști mai bune. Vrem să muncim pentru această lume mai bună. Nu vrem să murim”.

O fetiță necunoscută ne comunică: „Mă bucură priveliștea celor cîțiva arbori care cresc în lagăr. Vreau să zbor... Dar oare știu să zbor sus, sus de tot? Nu vreau să mor”.

În 1961 s-a găsit jurnalul lui David Rubinowicz, în vîrstă de 11 ani, îngropat undeva

în pămîntul sîtcucului său Budzin, nu departe de orașul Kielce. Paginile jurnalului său, scris în poloneză, care lasă de dorit în ceea ce privește ortografia și ștîlul, reprezintă totuși un impresionant aport istoric.

8 ianuarie 1942: „Azi am aflat că există două victime evreiești. Au fost împușcate.”

14 ianuarie: „Vecina noastră mi-a spus că nu vom fi deportați înainte de luna mai. Mai avem așadar atît de mult de trăit...”

16 ianuarie: „Astăzi am fost mobilizați să curățăm și să adunăm zăpada. Am fost obligat și eu să lucrez. Tocmai atunci a venit o fată de la Gorno (sat din vecinătate). Ea a povestit că acolo au fost omorîți cîțiva evrei. Am fost obligați să muncim. Dar după masă m-am dus să văd celelalte familii. Peste tot oamenii plîngeau”.

Eva Hanman, în vîrstă de 13 ani, care a pierit la Auschwitz, își încredința gîndurile jurnalului său:

5 aprilie: „Astăzi, Maryska, femeia noastră de serviciu, a cusut pe pardesiul meu steaua galbenă, chiar pe locul unde-mi bate inima. Azi după amiază, cînd m-am întors acasă, venind de la unchiul meu, am văzut pe stradă mulți oameni care aveau cusută steaua galbenă pe hainele lor. Umblau cu capetele plecate. Bunica mi-a spus: „Vreau să mor. Ea are 74 de ani, dar eu am 13. Ar trebui și eu să vreau să mor?...” 18 mai 1944: „Ah, dragul meu jurnal! Astăzi noapte am ascultat tot ce vorbeau oamenii mari. Ei spuneau că în spitale evreii care sînt socotiți slabi sînt omorîți. Ah, jurnalul meu, ție îți mărturisesc spaimele mele... Tu ai să trăiești atunci cînd mă vor omorî...”

Și Anna Frank... Nu a lansat ea mesaje în paginile jurnalului său, mesaje care au ajuns pînă la noi din precarul ei adăpost din Amsterdam? Înainte de a se fi stins la Bergen-Belsen! 4 aprilie: „Vreau să continuu să trăiesc, chiar după moartea mea. De aceea îi sint recunoscătoare lui Dumnezeu care, de cum m-am născut, mi-a dăruit pînțuța de a mă dezvolta și de a scrie, deci de a exprima tot ceea ce se petrece în mine. Cînd scriu, amărăciunea mi se risipește și curajul îmi revine”.

11 aprilie 1944: „Curaj! Să fim conștienți de sarcina noastră fără să ne plîngem, și să fim siguri de salvarea noastră. De-a lungul secolelor, noi evreii, am fost nevoiți să suferim. Dar de-a lungul secolelor am căpătat putere”.

15 iulie 1944: „E surprinzător că încă nu am renunțat la orice speranță... Mă agăț de ea în pofida a tot ce se întîmplă, căci continuu să cred în busătațea înăscută a omului. Mi-e absolut cu neputință să plîsmuiesc pe o bază de moarte, de mizerie și de confuzie”.

Tot acest material dovedește că în îngrozitoarea lor suferință copiii evrei n-au abandonat speranța de a supraviețui ei și poporul lor. Ei n-au abandonat credința într-o lume mai bună, în oameni mai buni. Ei nu s-au lăsat pradă disperării, pustulii în care nu licărește nici o geamă de lumină.

RACHEL MINC.

JACOB BELLER

Să nu cauți în altă parte

De câte ori venea un tânăr să-l vadă pentru prima oară, rabi Bunam Pșisha îi istorisea povestea lui reb Aizic, fiul lui reb lachil din Cracovia. Reb Aizic îndurase ani îndelungați foame și privațiuni, fără ca să-i fi fost zdruccinată credința în Dumnezeu. Într-o noapte, căpătâ în vis porunca de a se duce la Praga și a căuta o comoară îngropată sub podul din apropierea palatului regal. Când visul se repetă a treia oară, reb Aizic se hotără să pornească la drum spre Praga. Când ajunse la podul cu pricina constată că un detașament de ostași făcea de gardă ziua și noaptea și nu putea să pornească la drum. Cu toate acestea, revenea în fiecare dimineață lângă pod și nu pleca decât atunci când se lăsa noaptea. Comandantul gărzii sfârși prin a-l lua la ochi și-l întrebă ce căuta acolo. Când reb Aizic îi istorisi ce anume îl adusese de la așa o depărtare soldatul izbucni în ris: „Să faci ața cale pentru un vis! Iată ce pătesc cei care cred în vise. Dacă ai fi fost la fel de naiv ca și tine ar fi trebuit să mă duc pe jos pînă la Cracovia, fiindcă mi s-a împlinit să visez că acolo mă așteaptă o comoară în casa evreului Aizic, fiul lui lachil — îngropată chiar lângă sobă. Aizic fiul lui lachil! Într-un oraș, în care jumătate din evrei se numesc Aizic, iar cealaltă jumătate lachil! Ar fi trebuit să dărim toate casele ca să dau de comoara mea.” Și ostașul rîse cu și mai mare poftă... Reb Aizic însă făcu cale întoarsă... și găsi comoara îngropată sub soba sa. Sinașgole pe care a clădit-o îi poartă și astăzi numele.

Iar Rabi Bunam adăuga: „Adîncește sensul acestei povești: există în viață ceva ce nu vei putea găsi nicăieri nici chiar la tadic — și care totuși există undeva, la îndemîna ta... Majoritatea oamenilor nu recunosc decât a-rareori că n-au gustat niciodată din plinătatea existenței, că viața lor nu participă niciodată la existența autentică, că nu face decât s-o atingă în treacăt. Dar golul acesta ne chinuie și zadarnic încercăm să-l umplem. În altă parte, în vreun loc îndepărtat al lumii sau al gândirii, departe de noi înșine — și totmai acolo unde ne aflăm este ascunsă comoara. Mediul care este locuința mea naturală, situația ce mi-a fost harizită de soartă, obiectele și ființele cu

care întrețin legături și prin mijlocirea cărora sînt solicitat fără încetare: cu ele și prin ele îmi pot îndeplini rolul — numai ele îmi îngăduie accesul la o existență plină.

Talmudul ne spune că lui Smuel căile către cer îi erau la fel de familiare ca și drumurile din orașul său natal Nahardea. Hasidutul îi cere omului să cunoască la fel de bine căile din orașul său natal ca și cele care duc spre cer. Căci acolo unde ne aflăm trebuie să facem să strălucească scinteia divină ascunsă: „Comoara este îngropată sub soba locuinței noastre.”

Baal Șem Tov ne învață că fiecare din întîmirile noastre cu obiectul cel mai neînsimțat este plină de o tainică semnificație. Oamenii cu care trăim laolaltă, acela care ne este dat să-i întîlnim, animalele care ne ajută în munca noastră, pămîntul pe care-l arăm, materialele cu care confecționăm obiecte, obiectele pe care le folosim, conțin o viață care ne așteaptă pe noi pentru a se putea desăvîși. Străduindu-ne să stabilim o legătură veritabilă cu toate aceste ființe apropiate, învățăm să participăm la plinătatea existenței.

Unele religii afirmă că viața noastră pămînteană nu este cea „adevărată”, altele ne spun că tot ceea ce vedem nu este decât iluzie sau că lumea de aici nu este decât o anticameră pe care trebuie s-o traversăm fără să-i acordăm prea multă atenție. Iudaismul ne învață că faptele pe care le săvîrșim, sfîntindu-le, aici pe pămînt nu au o importanță mai mică și nu sînt mai puțin adevărate decât viața din lumea de apoi, fiindcă ele ne pun în legătură cu Prezența divină.

Rabi Hanch din Alexander spunea: „Ne-evreii cred în existența a două lumi — ei spun: „Lumea cealaltă”. Deosebirea între ei și noi este următoarea: în vreme ce pentru ei cele două lumi sînt separate una de alta, noi credem că au o rădăcină unică și că pînă la urmă vor forma o singură lume.” În adîncimea lucrurilor, aceste două lumi nu sînt decât una singură. Se pare că s-au despărțit și vor sfîrși prin a se reuni. Omul a fost creat pentru a uni lumea de aici cu cea de apoi — și el grăbește această unire ducînd o viață sfîntită acolo unde se află. După MARTIN BUBER.

Salutări din Helem

A plecat să cumpere înțelepciune...

Iosif, înțeleptul din Helem, i-a adunat odată pe concetățenii săi și le-a spus supărat:

— Lumea își bate joc de noi. Ce, nu vedeți? Toți rid de noi, numindu-ne „proștii din Helem”. Lumea e oare mai deșteaptă decât noi? Dacă e așa, atunci să trimitem pe unul mai rășărit dintre noi ca să cumpere înțelepciune.

Se înțelege că a fost trimis melamedul (dascălul) din Helem. Au avut cu el destule necazuri din pricina caprei, dar cei din Helem uită repede și înțeleg toate întîmplările în felul lor.

I-au dat melamedului 100 de ruble spunîndu-i:

— Du-te și cumpără puțină înțelepciune și ad-o în Helem! Du-te și Dumnezeu să te binecuvînteze.

Melamedul a pornit la drum. Cînd, spre seară, a ostenit de atîta mers, s-a oprit să se odihnească la circuma de la intrarea în Lublin. Iar circumarul, vestitul circumar din Lublin, a strîns o avere înșelîndu-i pe drumeți.

La intrare l-a întrebă pe melamedul din Helem:

— Încotro și pentru ce?

— Celălalt i-a răspuns:

— Mă duc să cumpăr înțelepciune.

Sînt gata să dau pentru ea 100 de ruble.

Auzînd de sută, circumarul îi spuse melamedului cu un zîmbet:

— La ce să mergi mai departe? Am să-ți vind eu multă înțelepciune, te poți buzi pe mine!

Circumarul a continuat:

— O să-ți spun o ghicitoare; dacă nu știi dezlăgarea, țî-o spun eu. După aceea ai să te întorci la Helem și ai să le arăți ce-i aiă să fii deștept...

Melamedul a ciulit urechile, iar circumarul l-a întrebă:

— E fiul tatălui meu, soțul soției mele, fratele surorii mele, dar cu mine nu e nimic. Cine e el?

Melamedul din Helem s-a gîndit și s-a gîndit, dar n-a putut să găsească dezlăgarea. Atunci circumarul îi spuse:

— Asta sînt chiar eu! Eu sînt fiul tatălui meu, soțul soției mele, fratele surorii mele. Dar mie însumi nu-mi sînt nimic. Eu sînt... eu.

Încîntat melamedul a plătit întreaga sumă și fericit a plecat spre Helem.

Tot Helemul s-a adunat să audă ce fel de înțelepciune a cumpărat trimisul lor. Solemn, a adresat mulțimii ghicitoarea:

— E fiul tatălui meu, soțul soției mele, fratele surorii mele, dar cu mine nu e nimic. Cine e el?

Bineînțeles că nimeni nu a fost în stare să răspundă. Atunci melamedul a spus plin de importanță:

Nu știți cine e? E circumarul din Lublin! El este fiul tatălui, soțul soției și fratele surorii.

AFORISME TALMUDICE

A-i determina pe alții să facă bine este un lucru mai de seamă chiar decît a face tu însuși bine.

Dacă în toată lumea nu s-ar afla decît un singur om drept și încă ar fi meritat ca această lume să fie creată.

Acela care este iubit de oameni este iubit și de Dumnezeu; acela care nu este iubit de oameni nu este iubit nici de Dumnezeu.

Dumnezeu nu a creat ceva mai frumos decît pacea.

Acela care refuză să dea asistență unui bolnav este considerat un ucigaș.

Omul să-și mărturisească defectele cu voce tare iar calitățile cu voce scăzută.

Aruncă-te mai bine într-un cuptor aprins decît să faci pe un semen al tău să roșească în public.

Bărbatul nu este cu adevărat fericit decît cu prima sa soție.

Cu cît omul este mai mare, cu atît pasiunile sale sînt mai mari.

Gaonul din Vilna — 250 de ani de la nașterea sa

„Gaonul din Vilna”, așa a fost denumit marele învățat și tadic Eliahu ben Șlomo Salomon, care mai este numit și „Nagro” (Hagaon Rabi Eliahu). S-a născut cu 250 de ani în urmă, la 15 Nisan 5480 (23 aprilie 1720) în orașul Selz, în apropiere de Brisk. A fost o mare autoritate talmudică, cabalist, gramatician, naturalist, precum și critic literar, fenomen care se întîlnește rar. Pe cînd era copil a venit împreună cu părinții săi la Vilna și încă de la vîrsta de șapte ani a predat lecții în școala din acest oraș și a purtat dispute profunde cu contemporanii săi. El a fost, de asemenea, elevul marelui rabin Moses Margulies, autorul lucrării „Pne Moșe”. Cînd a împlinit vîrsta de zece ani a părăsit ieșiva condusă de acesta pentru a se ocupa de propria sa învățătură. La vîrsta de doisprezece ani își însușise cele șapte științe la perfecție. Nimeni nu-l era străin, așa cum scrie în Talmud: „Nici o taină nu-i era ascunsă”. El s-a bucurat de renumele de a fi succesorul unor mari înțelepți ca Alfasi și Rambam și în acest context căpătînd titlul de „gaon”.

Genialul său har era impunător. El îmbrățișa nu numai toate domeniile Talmudului și ale Halahiei, dar și științe profane, pe care se pricepu să le concilieze în chip armonios. El deveni, așadar, un inițiator pentru întreaga generație contemporană lui. Și mai departe, datorită însușirilor sale ideale și umane, precum și deosebitei sale modestii, se evidențiază printre contemporanii săi ca Gaon, adică „superior”, însă își limită necesitățile lumesti la strict necesar. Evita convorbirile și discuțiile care nu erau necesare și s-a străduit să-și reducă propriul său mod de viață la „Dalot Amos” („Cele patru măsuri”), pentru a putea acorda mai mult timp cerințelor sale ideale. Din aceste motive a refuzat orice fel de funcție, ca: rabin, daian sau președinte al vreunui colegiu. Pe cînd era încă un om destul de tînăr puse mina pe toiagul drumeției pribegind din loc în loc, singuratic, adesea nerecunoscut, flămînzînd și mortificîndu-se. În felul acesta acumulă experiență și învăță să cunoască direct diferite datini și obiceiuri ale evreilor. În felul acesta cutreieră Polonia și Germania, de unde se întoarce maturizat. Nu mai trebuie să spunem că aceasta i-a sporit faima și a conferit numelui său virtute.

Celebritatea și prestigiul pe care le-a dobîndit în urma acestui stil de viață pot fi apreciate după adevărul pe care a reușit să-i facă. Astfel, printre auditorii și elevii săi se numărau Haim Wolociner, capul ieșivei din Wolocin, rabi Șlomo din Wilkomir, rabi Șlomo Tlotcin din Vilna, apoi rabi Șlomo din Moghilev, precum și alte autorități în materie împreună cu care a studiat îndeosebi Cabala. În general, „învățătura” pe care o predă el era de un gen deosebit, deoarece nu trecea peste nici un pasaj critic fără să-l lămurască și să-l rezolve, fără să înfățișeze problema în toată claritatea ei. Adevsă el vizita — mai ales în perioada bătrîneții sale — maghidul din Dubnov, renumit în lumea întreagă, care stătea de vorbă cu el îndelung.

Era în așa măsură potrivnic hasidismului, încît s-a văzut nevoit să scrie lucrarea sa „Smir Arizim”, pentru a combate această mișcare nu numai teoretic, ci și practic, prin cuvînt și prin scris. Aceasta, în pofida atitudinii sale pașnice, iubitoare de oameni față de oricine și în pofida faptului că această mișcare emana de la un om ca Baal Șem Tov. La o vîrstă înaintată a mai creat o operă „Ghilui Eliahu”,

pentru a accentua din nou asupra concepției sale despre renunțare.

Tara Sfîntă îi stătea mult la inimă acestui tadic, astfel că deși bătrîn, încercă să plece acolo. Dar nu apucă să ajungă pînă la Königsberg cînd îi dădu prin gînd că cerul încă nu-i dăduse îngăduința să plece în călătorie. De aceea se întoarse în orașul său unde se sfîrși din viață la 19 Tisri (9 octombrie 1797).

„Elia Vilna”, cum a mai fost denumit marele învățat, este autorul a peste 50 de lucrări (Comentarii, scrieri de geografie biblică, trigonometrie, astronomie etc.) și a fost considerat încă din anii tineretii ca o autoritate necontestată, ale cărei hotărîri în probleme halahice importante erau solicitate și recunoscute de rabini eminenți din lumea întreagă. El s-a născut în prima zi de Pesah, sărbătoare consacrată ieșirii poporului din Mitram. Dacă această eliberare a însemnat o colitură în viața poporului, la fel și nașterea acestui genial gaon a însemnat o colitură în viața evreilor din Vilna din acea epocă și chiar a întregii evreimi răsăritene. Această personalitate a fost încarnarea „învățăturii și cunoașterii” evreiești, a însușirilor de caracter cele mai nobile. La fel, săvîrșirea sa din viață, într-o zi de Sukot, poate fi considerată un semn prevestitor, întreaga viață a acestui tadic să fie privită ca o imagine ideală a păcii, a evlaviei, a iubirii de oameni și a modestiei (colibă), ca imaginea ideală a unei „Sukat șalom”.

ADOLF RATH

BARBU BOIANGIU

La Galați s-a săvîrșit din viață Barbu Boiangiu, fost timp de 20 de ani secretarul comunității evreiești din acest oraș.

A fost apreciat de toți. S-a dăruit cu totul treburilor obștești, dovedind pricepere, conștiinciozitate și o cinste exemplară. În ultimii 15 ani, pe lângă funcția de secretar al comunității din Galați, a îndeplinit și funcția de inspector-indrumător al comunităților din Tecuci, Rimnicu-Sărat, Buzău, Focșani, Birlad și Vaslui. Sfaturile și îndrumarea sa, rod al unei experiențe îndelungate, au fost de mare folos acestor obști mai mici. Pretutindeni, Barbu Boiangiu și-a făcut prieteni, care l-au simțat și iubit.

Deși în ultima vreme era bolnav de inimă, a continuat să se intereseze îndeaproape de treburile obștești, pe care a slujit-o cu devotație și abnegație pînă în ultima clipă.

Îi vom păstra o veșnică amintire!

Comunitatea evreilor (M) din Galați.

Cu adîncă durere, Hermina Handelman (Israel); Hary și Maria Kamil (București); familia av. Cristian (Bacău), precum și întreaga familie, anunță înțetarea din viață, în ziua de 13 aprilie 1970, a scumpului și devotatului lor.

IDEL (GUIDO) HANDELMAN
Înhumarea a avut loc în Israel.

UN DOCUMENT REFERITOR LA OBȘTEA EVREIASCĂ DIN MOLDOVA SECOLULUI AL XVIII-LEA

Printre manuscrisele românești medievale, provenite din Moldova și aflate în colecția Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România se află și un registru-codică, datat la sfârșitul primei jumătăți a secolului al XVIII-lea. El reprezintă, după autodenunțarea sa, „Codică de cărți de poronă și de tot felul de a trebuință ce s-au dat din parte Divanului în anul dîntîu a Domnii Mării Sale Domnului Costandin Nicolae Voevod; ce s-au început de la săptămîrvie, v let 7250 (1741), la al trispăzeci ani a al cincile domnie și la întîiul an a al doile domnie a Moldovii, — cari să încheie pînă la sfîrșitul lui dechervrie, let 7251 (1742).” Acest registru este un grup de copii de documente, emise de Constantin Mavrocordat în cursul celei de a doua domnii a lui în Moldova, perioadă deosebit de importantă pentru istoria acestui principat, întrucît de acum datează vestitul său așezămînt, a cărui menire era limitarea abuzurilor în privința prestării clăcii și tendința începului de modernizare a statului. Însăși înregistrarea documentelor într-o „codică” specială este un pas în acest sens.

Constantin Mavrocordat, domn în numeroase rânduri în ambele Principate, a înțeles situația lor dificilă. Dorinței de a le ajuta, orientându-le pe drumul modernizării, i s-a adăugat o cultură serioasă, sprijinită de o curiozitate nemărginită. Scopul său era limitarea abuzurilor. Astfel se explică și adunarea într-un registru a tuturor documentelor, de orice natură ar fi fost ele, emise în perioada celei de a doua domnii a lui în Moldova (septembrie 1741 — decembrie 1742). Găsim aici hrisoave, zapise, acte de administrație, rapoarte ale sluibasilor, cărți domnești referitoare la viața economică, socială, juridică, politică, națională și religioasă din Moldova în acea perioadă. Alături de acestea, găsim un mare număr de cărți domnești emise de domnitorul Grigore Ghica, predecesorul lui Constantin Mavrocordat, precum și documente mai vechi, coborînd pînă la domnia lui Alexandru cel Bun (1400—1432), transcrise în această codică probabil cu ocazia rejudecării unor procese.

Printre documentele aflate acolo sînt și numeroase zapise, hrisoave și cărți domnești referitoare la obștea evreiască din Moldova în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Documentele, referitoare la rolul economic al evreilor, la regimul lor juridic, la organizarea lor,

au o deosebită importanță pentru istoria obștei noastre într-o perioadă în care organizarea populației evreiești în comunități autonome era deja conturată din punctul de vedere al originii feudale.

Din păcate, Codica lui Constantin Mavrocordat nu a fost publicată integral niciodată. În anul 1904, Nicolae Iorga a semnalat-o în a sa colecție de „Studii și documente cu privire la istoria românilor”, volumul VI (Cărți domnești, zapise și răvașe), publicînd cu această ocazie în mod fragmentar o parte dintre documentele conținute de această codică, celelalte fiind prezentate doar sub forma regestrelor, uneori chiar fără dată. Meritul său constă însă în semnalarea tuturor documentelor cuprinse acolo. Documentele referitoare la istoria evreilor în Moldova — cuprinse în codică — au avut totuși o soartă ceva mai bună, fiind reproduse după N. Iorga (din nefericire, tot în mod fragmentar, probabil fără consultarea originalului, ci doar a colecției) de către Lazăr Rosenbaum, în a sa colecție de „Documente și note privitoare la istoria evreilor din Țările Române (1476—1750)”, în anul 1947, unele dintre ele scăpînd totuși din vedere publicatorului, deși fuseseră menționate de către primul lor editor. Din aceste motive, numeroși istorici au trebuit să se mulțumească doar cu regestele sau cu fragmente din aceste documente scrise în limba română cu caractere chirilice.

La propunerea domnului Șef rabin dr. Moses Rosen, publicăm treptat, unele documente referitoare la obștea evreiască din Moldova cuprinse în Codica lui Constantin Mavrocordat. Fiind vorba de o perioadă istorică scurtă, limitată în timp la aproximativ 15 ani — (documentele privind obștea evreiască sînt dateate toate în perioada 1727—1742, respectiv în timpul domniilor lui Grigore Ghica și Constantin Mavrocordat) — perioadă în care situația economică, socială și politică a Moldovei a fost tot timpul aproape aceeași, vom publica aceste documente după criteriul tematic, ținînd seama și de importanța lor istorică. Vom căuta, totuși, publicarea lor separat la cei doi domnitori.

Primul document ales de noi pentru publicare în revistă se referă la viața comunității evreiești din Iași („breasla jidovilor”) în 1741. Documentul, datat 21 mai 1741, reprezintă o carte domnească dată de domnitorul Grigore Ghica conducătorilor comunității evreiești din capitala Moldovei, în scopul strîngerii crucăci, taxă plătită de evrei pentru satisfacerea necesităților comunității lor. Din modul său de redactare, rezultă existența „breslei jidovilor” (respectiv a comunității evreiești) ca instituție autonomă, organ de conducere a evreilor, recunoscut de domnitor (și, respectiv, de statul feudal moldovenesc) ca

O pagină din codica lui Constantin Mavrocordat

persoană juridică (bineînțele în sensul medieval al cuvîntului). O mică parte din acest document, indicînd doar ideea lui fundamentală, a fost publicată și de N. Iorga (op. cit. p. 446) și L. Rosenbaum (op. cit. p. 68). Majoritatea textului său a rămas însă nedată, fiind păstrat la sala de manuscrise a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, cu numărul 237, pagina 432 v. Iată textul documentului:

„Io Grigore Ghica voveod boje milosti gos(plo)(d)ari zemli Moldovscoi, dat-am cartea domniei meile starostilor de jidovi și tuturor jidovilor din tîrgu de Iași și pe cine vor pune ei să fie volnici cu cartea(ă) domniei mele a strînge crupca ce au vîndut-o ei de la toți(ă) jidovii după scrisoarea lor, precum au legat și precum au așezat (fie) carele pe cit să dea pe alivserul lor, pentru căci această crupcă au făcut pentru folosul și ajutorul și chivernisiala a breslei a tuturor, pe obiceiul lor, cum și de altă dată au fost acest obiceiul de s-au făcut; pentru aceia dintre ei puși a strînge această crupcă de la toți(ă) jidovii de a cere driapt, dau scrisoare lor cum s-au așezat și nici un scutealănic să nu fie, ci toți(ă) să-și dea crupca deplin fiind spre folosul tuturor și numai să nu cumva aciasta împotriva cărții domnești, că carele nu va da obiceiul, să va pedepsi cu judecata și glo(a)ba ce s-au legat la zapisul lor.

7249 mai 21° (1741)

Documentul de mai sus arată relațiile dintre „breasla jidovilor” și domnia la jumătatea secolului al XVIII-lea în Moldova. Autonomia „breslei jidovilor” rezultă din faptul că domnitorul o tratează pe aceasta ca pe o persoană juridică, neamestecîndu-se în problemele legate de organizarea ei internă: el nu numește pe „starostii de jidovi” (respectiv pe conducătorii comunității evreiești), ci doar îi autorizează pe cei aleși de breaslă și de conducerea ei să strîngă crupca, taxa plătită de evrei comunității lor în mod proporțional. Veniturile rezultate din crupcă erau folosite de comunitate în interesul ei, fără amestecul cui va, desigur în scopul acoperirii cheltuielilor necesare desfășurării vieții evreiești în condiții bune. Plata crucăci era un obicei mai vechi, fiind un mijloc de strîngere a fondurilor necesare comunității. Strîngerea ei e garantată în Moldova printr-o carte domnească. Se constată și obligația evreilor de a plăti crupca, domnitorul intervenind în acest sens printr-un act oficial, emis în sprijinul comunității: neplata crucăci atrăgea după sine plata gloabei (amendă), stabilită prin judecată. Crupca se bucura deci de drepturile de care se bucurau și birurile plătite statului. Cartea domnească prevedea măsuri și împotriva eventualelor abuzuri fiscale ale strîngătorilor de crupcă.

Documentul vorbește și despre un zapis apărînd starostilor breslei evreiești din Iași. Acest zapis, care din păcate a scăpat pînă acum din vedere istoricilor (și despre care nu vedîm decît această lapidară informație-aluzie, era încheiat, probabil, între „breasla jidovilor” și voievod. Credem că de el poate fi legată și fraza: „crupca ce au vîndut-o ei.” Există posibilitatea ca, datorită greutăților întîmpinate în strîngerea crucăci, starostii evreilor din Iași să fi cerut ajutorul domniei, oferind în schimb acesteia o cotă-parte din banii adunați. Aceasta ar părea să fie „vînderea crucăci”. Dar domnitorul, nevrînd să strice o tradiție mai veche, a hotărît ca crupca să fie strînsă tot de către cei însărcinați cu aceasta din partea conducătorilor evreilor, respectiv de cîțiva membri ai comunității, împuternicindu-i pe aceștia printr-o carte domnească. Nu știm care a fost profitul domniei de pe urma zapisului menționat. Nu este exclusiv nici ipoteza că această aluzie se referă la un zapis încheiat de „starostii de jidovi” cu cei desemnați de ei pentru a strînge crupca, zapisul menționînd obligațiile și drepturile ultimilor, ca și modul de remunerare a lor. Știm precis doar că domnul, fiind cointeresat în această acțiune, a introdus obligativitatea plății crucăci, la fel ca și alături impozit, în caz contrar datornicul fiind judecat și pedepsit cu plata unei amenzi. Credem că este posibil ca această crupcă, a cărei plată se făcea sub controlul statului, să fie taxa specială plătită de evrei, taxă pe care o menționează Dimitrie Cantemir în „Descriptio Moldaviae”. Cert este faptul că domnia a intervenit cu ajutorul puterii de stat, pentru obligativitatea plății unei taxe strict interne din cadrul comunității evreiești, acest amestec avînd, desigur, drept fundament o înțelegere prealabilă între cele două părți. Probabil că domnitorul dorea și să-și mențină relațiile bune cu conducătorii comunității evreiești, ai cărei membri jucau un rol important în viața economică a statului, respectiv în meșteșuguri, comerț și activitatea financiară, fapt atestat de numeroase alte documente din Codica lui Constantin Mavrocordat.

Prin obligarea printr-un act oficial a evreilor să plătească o taxă către comunitatea lor, domnia sprijinea desfășurarea activității acestei instituții autonome, naționale și religioase evreiești în Moldova, în deceniul al cincilea al secolului al XVIII. Relațiile dintre domnie și „breasla jidovilor” erau deci bune; breasla, instituție autonomă, se bucura de sprijinul domnesc și, implicit, al puterii statului feudal.

LUCIAN HERȘCOVICI.

Meșteșugul sticlăriei la vechii evrei

Meșteșugul sticlei era cunoscut de evreei din antichitate, după cum reiese din Mișna. Același lucru îl atestă și descoperirile arheologice.

La cîțiva kilometri este de Haifa se află localitatea antică Beit Șearim, unde este înmormîntat rabi Iehuda Hanasi. Într-o perioadă situată între anul 100 și 325 e.n., la Beit Șearim a existat o fabrică ce producea sticlă de cea mai fină calitate.

Zgura cuptoarelor ei era aruncată pe un cîmp din apropiere, unde mai poate fi găsită și astăzi. Compoziția acestei sticle este altă de omogenă, altă de strălucitoare, încît deși a fost expusă influenței elementelor naturii timp de 1600 de ani, arată la fel de proaspătă de parcă ar fi fost făcută ieri.

În urmă cu cîțiva ani, un excavator a scos la iveală o cisternă dezalectată pe pînă în vârful unui deal din această regiune. În această cisternă s-a găsit una din cele mai uimitoare sticle din ultimul secol: o imensă lespede dreptunghiulară, în greutate de aproape nouă tone. Este a treia piesă de sticlă de asemenea dimensiuni făcută de mîna omului.

Lespedea de la Beit Șearim a fost confecționată chiar pe locul unde se află astăzi și este vădit că nu a fost folosită. Nu se știe în ce scop a fost destinată această piesă monumentală. Pînă acum nu s-a putut da decît o singură explicație, sugerată de reglementările cuprinse în Mișna, anume că lespedea a fost fabricată pentru a fi spartă și vîndută cu ridicata meșterilor suflători în sticlă, care urmau s-o retopească și s-o fasoneze, confecționînd din ea veselă.

Nu este de loc o coincidență faptul că Mișna conține atît de multe reguli cu privire la obiectele de sticlă, la confecționarea sticlei și chiar la cuptoare. Întreaga Galilee era un centru înfloritor de confecționare a sticlei. O mare parte dintre obiectele de sticlă prezentate în muzeele din întreaga lume cu indicația că sînt de proveniență „asiriană” sau „romană” provin de fapt din această regiune. Multe dintre ele au fost folosite de strămoșii noștri și de soțiile lor, gospodine grijulii.

De unde știm că erau grijulii? Tratatul „Kelim” (unelte) abundă în asemenea informații. Astfel, nu era îngăduit să se arunce nimic la gunoi. Dacă o sticlă pentru ulei se

spărgea la gît, marginile tăioase erau pilite neted, iar restul sticlei folosit ca ceașcă. Dacă se spărgea o tavă sau un platou de sticlă, era transformat în oglindă, acoperindu-se partea posterioară cu plumb sau cu cositor.

Anumite farfurii, bunăoară pentru fructe, aveau o bază sau un suport adînc, în formă de con sau de cupă răsturnată. Dacă farfuria se spărgea, dar baza rămînea intactă, era folosită ca pahar sau ca lampă.

Plumb topit, smoală, bitum sau cositor, toate erau folosite pentru repararea obiectelor de sticlă. Cînd gospodina, cu simțul ei practic, nu mai putea să repare vasul de sticlă, ducea cioburile la meșterul suflător, care le topea și făcea un alt obiect după dorința ei.

Acestei practici, ca multor alte acte simple ale vieții cotidiene, rabini i-au conferit o semnificație religioasă, pe care au exprimat-o în învățăturile lor.

Rabi Jose spunea: „Dacă un vas de sticlă, rezultat din suflul expirat de un muritor, poate să fie modelat din nou după ce s-a spart, cu cît mai valabil este acest lucru pentru o ființă omenască rezultată din răsufierea Celui Unic. După cum se spune: „Domnul Dumnezeu l-a făcut pe om din pulberea pămîntului și i-a insuflat în nări suflul vieții.”

O colecție unică de obiecte de sticlă din perioada Mișnei a fost păstrată pînă în zilele noastre datorită unor împrejurări deosebite de dramatice și de impresionante. Vesela a fost găsită în niște peșteri din deșertul Iudeii, împreună cu alte obiecte ce au aparținut unor familii care s-au refugiat în ele, fiind ultimii supraviețuitori ai războaielor lui Bar Kochba (anul 135 e.n.).

Datorită aerului uscat din aceste peșteri, cei 1700 de ani pe care s-au scurs de atunci nu au

lăsat nici o urmă pe sticlă. Printre obiectele găsite sînt două carafe mari întregi și 240 de fragmente de diferite tipuri de vase: farfurii, cînițe, sticle, cupe.

Cele două peșteri în care au fost găsite aceste obiecte sînt situate pe versantul abrupt al unor stînci ce se înalță de o parte și de alta a unei trecători adînci și sălbatică. Chiar și în antichitate nu se putea ajunge la ele decît cu ajutorul frînghiilor. Te cuprinde mirarea și te întrebă cum și de ce s-au încărcat niște oameni cu poveri care în aparență păreau atît de inutile și le-au transportat în împrejurări atît de grele.

Cheia enigmei par să ne-o furnizeze concluziile arheologilor care au descoperit cele două peșteri: veșmintele pe care le-au purtat, surburile religioase pe care le-au adus cu ei și felul în care și-au îngropat morții par să demonstreze că acești oameni erau foarte pioși, că își orînduiau viața după regulile statornicie în Galilee și care, reunite, au alcătuit Mișna. Acești oameni considerau că obiectele din sticlă sînt mai puțin expuse profanării decît alte vase, deoarece Tora nu include vesela de sticlă în acest context.

Ca în toate societățile răsăritene, partururile ocupau un loc însemnat în viața evreilor antici. Biblia menționează în nenumărate pasaje prepararea și folosirea unor parfumuri costisitoare pentru cult. Folosirea parfumurilor nu era însă limitată la cadrul templului sau al ritualului sinagoga. Talmudul a consemnat o controversă vie între rabini dacă nu însemna o profanare a Șabatului atunci cînd o femeie își părăsea locuința avînd asupra sa o sticlă cu parfum. (Nu ducea oare un obiect cu sine?).

La fel ca romanii și grecii din acea perioadă, rabini își luau cu sine sticlele cu ulei parfumat cînd se duceau la băile publice.

La Muzeul Hechal Șlomo se păstrează cîteva exemplare din aceste sticlețe fine de parfum.

Reb Alter scrie o Sefer Tora...

Este greu să descrii munca unui sofer. Minutatul meșteșug al scrisului său mă face să doresc să-l descriu ca pe o artă, dar un artist recurge la propria sa inspirație și idei, pe când soferul este nevoit să-și exercite arta în limite foarte stricte: fiecare aspect al muncii sale este controlat de reguli stabilite cu mii de ani în urmă.

Regulile și indicațiile sînt conținute într-un tratat special, intitulat *Masehet Soferim*, care a fost compilat în urmă cu aproximativ 1400 de ani. Cele 21 de capitole ale sale descriu în cele mai mici amănunte fiecare aspect al muncii de scriere a unei Sefer Tora. Există reguli privind dimensiunea coloanelor, numărul coloanelor pe o pagină de pergament, numărul rîndurilor într-o coloană și dimensiunea spațiului care trebuie lăsat între cuvinte și în jurul literelor, cît și privind însăși înfățișarea literelor. Dacă soferul se abate cît de cît de la oricare din aceste reguli, atunci munca lui devine improprie pentru a fi utilizată.

Chiar și materialul cu care lucrează soferul este controlat prin tradiție. Pergamentul pe care scrie trebuie să fie preparat din pielea unui animal koșer. D. Solomon Alter mi-a spus că în mod obișnuit preferă să folosească un pergament făcut din piele de vitel, deoarece este moale și suplu. El își prepară personal pergamentele — mai întâi, lasă pielea să se moaie în apă, apoi timp de mai multe săptămîni într-o soluție de var. Această procedură înmoaie pielea, astfel încît perii și fibrele pot fi înlăturați cu un cuțit.

Această înmuiere este efectuată la o tăbăcărie obișnuită, unde băile de var, în alte împrejurări, sînt folosite pentru a muia pielea care ulterior vor fi folosite în scopuri laice, de pildă la confecționatul tobelor! Dar asta n-are nici o importanță. Important este să se rostască o rugăciune specială de la început pentru a consacra o piele pentru prepararea unei Sefer Tora. Dacă se omite această rugăciune, pergamentul nu poate fi folosit în acest scop. Inițial, pielea este ținută în lichid timp de trei săptămîni, iar apoi, după ce părul a fost îndepărtat cu grijă cu ajutorul unui cuțit, este pusă într-o altă soluție de var, timp de două săptămîni.

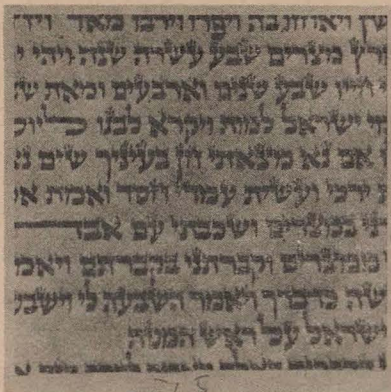
Pielea este apoi fixată cu sfori pe o ramă pentru a se usca. Sforile sînt atașate de niște suruburi mici de pe ramă care se strîng în timpul procesului de uscare astfel încît să se întindă pielea pînă se ajunge la dimensiunea necesară. Această operație trebuie făcută cu multă grijă pentru ca pielea să nu crape — o greșeală costisitoare. Ca să se obțină un pergament suficient de lung pentru un sul numărilor pielilor de viței ar putea să ajungă la 62.

Scribul nu trebuie numai să-și prepare singur pergamentul, el mai trebuie să-și confecționeze singur întregul material necesar pentru scris: își taie singur penele și își amestecă singur cerneleurile. Cerneala se prepară fierbind un amestec de nucă galică, cristale de sulfat de cupru și gumă arabică. D. Alter le fierbe într-o cratiță mică pe plită din bucătăria soției sale și cerneala care rezultă este de un negru lucios. Este interesant de notat că acest amestec, care conține cristale de sulfat de cupru, era deja cunoscut în epoca talmudică, cu 15 secole în urmă.

Sefer Tora trebuie să fie scrisă cu o pană de pasăre, pe care d. Alter o taie dintr-o pană de gîscă sau de curcan. L-am vizitat în sezonul curcanilor — luna decembrie — care, mi-a spus el vesel, este o perioadă bună pentru a-și face provizii de material de scris.

Înainte de a purcede la scriere, soferul trebuie să-și lînzeze pergamentul: este interzis să se scrie o Sefer Tora pe un pergament neliniat. D. Alter își trage liniile făcînd în prealabil găuri minuscule la fiecare capăt al sulului. El folosește o linie de metal de-a lungul căreia crestează pergamentul cu o sulă mică, indicîndu-i limpede linia pe care trebuie să scrie. O dată manuscrisul terminat, linia devine invizibilă.

Dintr-o piele de vitel de dimensiune medie se obține un pergament destul de mare pentru a scrie patru sau cel mult cinci coloane. Fiecare coloană, după tradiție trebuie să fie destul de lată pentru a îngădui să se scrie de trei ori cuvîntul *לפסוק* cel mai lung cu-

Slova străveche

vînt întîlnit în Tora; în mod practic trebuie să fie lată de circa 13 cm. Un alt motiv este acela că fiecare coloană trebuie să nu fie mai largă decît poate un om s-o citească comod, fără a fi nevoit să întoarcă capul dintr-o parte într-alta. Dimensiunea spațiului dintre coloane este de asemenea reglementată cu grijă. Maimonide, codificatorul și filozoful evreu din evul mediu, a scris că înălțimea ideală a unei coloane trebuie să fie alcătuită din lărgimea a 17 degete, deoarece cifra 17 este considerată a fi bună, ea reprezentînd valoarea numerică a cuvîntului *tov*, bun. Maimonide a prescris de asemenea ca marginea din partea superioară a sulului să aibă o lățime de trei degete, marginea inferioară să aibă dimensiunea a patru lărgimi de degete, iar spațiile dintre coloane două lărgimi de degete. Aceste măsuri sînt menținute pînă în zilele noastre.

Înainte ca un sofer să se poată așeza să scrie oricare parte a unui sul, trebuie să fie pur din punct de vedere ritual și de aceea se duce la o baie rituală (*mikva*) în fiecare zi înainte de a începe să lucreze. De asemenea, rostește o rugăciune anume: „Scriu aceasta de dragul sfințeniei unei Sefer Tora”, înainte de a începe să lucreze. Scopul acestei rugăciuni este de a concentra mintea asupra sarcinii sale. El trebuie să fie liber de orice gînduri care să-l distreze. Nu-i este îngăduit, bunăoară, să asculte radio în timp ce lucrează.

Un sofer nu are voie să scrie o Sefer Tora din memorie, oricît de bine ar cunoaște cuvintele. El trebuie să copieze fiecare cuvînt dintr-un text autorizat... D. Alter se folosește de o carte scrisă de un sofer polonez la sfîrșitul secolului trecut. Ea cuprinde textul complet al celor cinci cărți ale lui Moșe. În ea se menționează exact cît spațiu trebuie lăsat între cuvinte, astfel încît ambele margini să rămîna drepte. În afară de aspectul estetic vădit al unor coloane drepte, este interzis să se scrie pe margini, iar pentru a spori caracterul complex al sarcinii scribului, numai anumite litere pot fi alungite pentru a face ca rîndurile să aibă lungimi egale. Există de asemenea anumite litere care trebuie să fie scrise fie mai mari, fie mai mici decît restul literelor. Pe toată lungimea sulului se întîlnesc circa 20 de asemenea litere și pentru fiecare din aceste deviații rabinii au o explicație. Soferul trebuie să țină minte fiecare din aceste amănunte infime, ca și paragrafele, cum ar fi Imnul trecerii Mării Roșii, care trebuie aranjate într-un anumit fel. Dacă el comite cea mai mică greșeală sulul este considerat improprie pentru a fi folosit, cu excepția cazului cînd poate să fie corectat.

L-am întrebare pe d. Alter ce se întîmplă dacă face o greșeală atunci cînd lucrează la un sul. D. Alter mi-a explicat că se poate corecta — cerneala poate fi rasă cu un cuțit și piatră ponce. Dar dacă greșeala se face atunci cînd se scrie oricare dintre numele lui Dumnezeu, nu mai e voie a o corecta și pergamentul nu mai poate fi folosit. De aceea, trebuie să se acorde o atenție specială atunci cînd se scrie numele lui Dumnezeu. Scrierea numelui *Lu* trebuie făcută fără întrerupere.

Potrivit cărții soferimilor, „Chiar dacă regele ludeilor îl salută atunci, îi este interzis să răspundă.”

Sulul este scris cu scrierea ebraică patrată fără vocale sau accente. Un sul scris cu vocale este considerat improprie pentru a fi citit în public. Trebuie să existe un spațiu în jurul fiecărei litere astfel încît să reiasă limpede — și nici o literă nu trebuie să atingă pe o alta. D. Alter mi-a explicat că, de exemplu, scrie litera *bet* în așa fel încît ocupă jumătate din spațiul dintre două rînduri — cele două linii orizontale ale literii fiind de o lățime egală, lățime care trebuie de asemenea să egaleze spațiul dintre ele. Pentru a face acest lucru corect dintr-o singură trăsătură a penei sale de pasăre el trebuie să-și taie virful în așa fel încît lățimea lui să reprezinte exact o șesime din spațiul cuprins între rîndurile pergamentului său. L-am privit cum taie o pană de gîscă cu ajutorul unui briceag. A făcut-o cu alțita îndeminare și repeziune încît era dificil să apreciez calculul exact pe care se bazează această muncă.

Ca la orice meserie, îndemînarea se dobîndește numai după ani îndelungați de practică. Solomon Alter a fost ucenic la un sofer pe cînd avea treisprezece ani, în orașul polonez în care s-a născut. La început nu i s-a îngăduit să scrie decît mezuzot — și nu-i era permis să scrie numele lui Dumnezeu. Meșlul scria aceste nume în locul lui pînă cînd a fost satisfăcut pe deplin cu scrisul bătaului. Întrucît familia sa era prea săracă pentru a putea plăti învățătura, el dădea echivalentul în natură scriind cîteva sute de mezuzot în ritm de 30 de bucăți pe săptămînă. După vreo doi

specialitate aparte. D. Alter privește cu aprehensiune această diviziune a muncii.

Singura operație pe care el o incredintează în prezent cuiva este prepararea aței cu care pergamentele disparate sînt cusute laolaltă pentru a forma un sul. Acest lucru nu poate fi făcut cu o ață obișnuită; este necesară o ață specială, denumită *ghitin*, confecționată din tendoanele unui animal koșer. Astăzi, d. Alter este mulțumit că poate cumpăra această ață de la un producător israelian, deoarece confecționarea ei necesită un procedeu lung și dificil.

D. Alter lucrează un an la confecționarea și scrierea unei Sefer Tora. Pînă acum a scris 15 suluri — multe dintre ele în anii antebeliici cînd, aidoma unui artist din evul mediu, a umblat de la o obște evrească la o alta prin Iugoslavia, Italia și Austria pentru a încheia singura muncă pentru care era calificat. El crede că în prezent există în Anglia vreo șase scribi calificați, cîțiva dintre ei fiind formați de d. Alter care, printre altele, este și scribul oficial al lui Bet Din din Londra, în această calitate este cel mai mult ocupat cu scrierea de *ghitin*, acte de divorț.

Potrivit legii mozaice, un divorț trebuie înscris în maniera autoizată, de către un scrib, și este apoi înmînat femeii de către soțul ei, ceea ce reprezintă actul final al divorțului. Pe continent au rămas foarte puțini scribi, majoritatea lor lucrînd în Israel sau în S.U.A. E departe timpul cînd un evreu ortodox își scria singur Sefer Tora sau — sau plătea un scrib să-i o scrie. Mai sînt însă unii care sînt dispuși să plătească pentru a li se scrie o Sefer Tora.

ani i s-a îngăduit să scrie tefilin și mai tirziu a căpătat voie să scrie o parte dintr-o Sefer Tora.

În această perioadă, în urmă cu vreo patruzeci de ani, în orașul său exista o obște evrească alcătuită din vreo 500 de familii și erau circa 40 de scribi care lucrau pentru a satisface nu numai necesitățile locale, ci și cele ale obștilor evreiești din Germania, Franța, Italia și chiar și Anglia. Din 1939, de cînd a venit în Anglia, d. Alter a primit la reparat o dată sau de două ori cîte o pereche de tefilin pe care le-a recunoscut ca fiind scrise de el cu multe ani în urmă în Polonia. Deși unui laic îi este greu să deslușească vreo deosebire, un sofer poate oricînd să-și recunoască munca sa.

Stilul scrierii pare să fi suferit prea puține schimbări de-a lungul secolelor. Doar un expert poate să distingă vreo deosebire în scrisul de pe sulurile Torei confecționate la diferite perioade în ultimii 400 de ani. O modificare care îi apare evidentă și ochiului unui laic este aceea a folosirii coroarelor ornamentale — sau *taggin* — care decorează anumite litere într-o Sefer Tora. În zilele noastre, aceste ornamentații mai figurează doar pe șapte din cele 22 de litere ale alfabetului ebraic. Motivul introducerii acestor *taggin* este destul de obscur; explicația cabalistică era că fiecare trăsătură sau semn de pe suluri constituie un simbol care, dacă sînt înțelese cum trebuie, dezvăluie marile mistere ale universului.

Am fost uimit aflînd de la d. Alter că în Israel se aplică principiul benzii rulante străvechii arte a scrierii sulurilor — astfel încît adesea sulurile nu mai sînt opera unui singur om. Un număr de specialiști diferiți se ocupă de fiecare stadiu al lucrării, de la prepararea pergamentului pînă la scrierea lui — iar munca delicată a ornamentației cu *taggin* constituie o

O mare parte a muncii scribilor constă mai curînd în repararea sulurilor decît în scrierea lor. Dacă o singură literă dintr-un sul este incorectă sau neclară, sulul este considerat improprie pentru folosință. Proba tradițională a clarității textului se face punînd un copil de inteligență medie (și de cunoaștere a limbii ebraice!) să citească litera respectivă — dacă nu poate s-o vadă distinct, atunci sulul este considerat inutilizabil pînă e reparat. Camera de zi a d-lui Alter este întesată de suluri care așteaptă să fie reparate sau corectate. El lucrează într-o cămăruță din spatele locuinței sale, la o masă pe care se zăresc laolaltă pene de pasăre și cerneală din nucă galică, alături de telefonul și lampa sa de masă.

Solomon Alter este un fenomen rar în lumea modernă. Își iubeste munca și este pe drept cuvînt mîndru de îndemînarea sa. Mi-a mărturisit că „din cînd în cînd mă trezesc în toiu noaptea pentru a arunca o privire pe manuscrisul la care lucrez. Încerci o mare bucurie să te uiți la munca ta, atunci cînd este bună!”

Ar sfîștii el oare pe un tînăr să-i urmeze cariera? „Dacă dorește să trăiască bine l-aș sfătui să caute altceva. E o viață grea. Dar dacă este un idealist, dacă vrea să-și ajute pe alții — atunci da.” Din camera de lucru, d. Alter poate să privească prin grădina sa în casa vecină care este o ieșivă. Aici, tineri pioși, palizi, îmbrăcați în veșminte ce se purtau încă în Polonia evului mediu, stau cufundați ore întregi în studiul legilor ca acelea pe care d. Alter le scrie cu meticulozitate în sulurile sale. Ai impresia că în această cămăruță nu s-a schimbat nimic de o mie de ani.

Note și meditații pe teme iudaice

de George Sbârcea

● Am văzut totdeauna în tufișul de flăcări al lui Moise, care deși arde nu se prefăce în scum, o admirabilă metaforă a iubirii ce se dăruie mereu, fără a se isprăvi vreodată.

● Pe vremea cind eram, în studenția mea, vânzător într-o librărie, proprietarul evreu mă invita la mesele de vineri seară ale familiei sale. Bolborosea de fiecare dată vechile rugă-cuni, ebraice pentru trăsnet, fulger, pîine și moarte, în cătinarea luminărilor aprinse în cele șapte brațe ale sfeșnicului ritual. Niciodată n-am înțeles mai adînc, ca în acele seri de d-n-ii, că rugăciunea este, chiar pentru cei ce nu cred în ea, legătura cea mai puternică a omului cu strămoșii săi, cu tradițiile din care își trage sevele.

● Nietzsche, pe care nebunia rasistă l-a folosit drept scut ideologic pentru elucubrările sale paranoice, l-a scotocit pe evrei, în scrierile sale, „întrupătorii moralei în rîndul popoarelor”.

● Celor ce, în perioada dominației peste Europa a lui Hitler — căruia un poet român i-a spus „Căpcăunul” — perorau împotriva pretinsului refuz al evreilor de a se asimila culturilor ce-i adăpostesc, le-am amintit exemplul evreilor spanioli: ei au trăit în Iberia înaintea celorlți romanizați și, cînd au fost goniti de acolo, au continuat încă un secol și jumătate să gîndească, să scrie și să vizeze în limbile aragoneză, portugheză și castiliană!

● „Cînd alții în tine puterea morală de a umbla umil pe jos, alături de caleașca ta somptuoasă, ai realizat adevărata umilință hasidică”.

● Unul dintre cei mai mari poeți ai Germaniei, Heinrich Heine, a fost evreu. Cîntecele lui erau prea cunoscute spre a putea fi suprimate, astfel că Hitler le-a trecut în cărți și manuale ca fiind creații anonime populare. A fost, se pare, singura dată cînd fuhrerul n-a mințit, deoarece Heine era atât de german, încît cînta aidoma poporului anonim, identificat cu idealurile sale profunde și durabile.

● La Praga, într-o primăvară, l-am auzit pe Thomas Mann spunînd despre evrei că sînt „creanga misterioasă, pe care Orientul ne-a trimis-o spre a învăța să cîntăm și să meditam.”

● Am văzut o mamă evreică plîngînd emoționată la concertul fiicei sale, o mică violonistă plină de înzestrare. Mi-am spus că, de două milenii, astfel își cîntă, cu lacrimile fericii, Debora, imnul izbînzii sale.

● — Noi suferim pentru neamul nostru, îl coplesim cu ocări adeseori, pentru că îl iubim desperați, o cu patimă nopatăcă — mărturisea Ștefan Zweig, la Salzburg, în 1936.

● Cînd evreii din Corfu, cei din insulele și porturile Mediteranei, evreii greci și levantini au fost duși cu șlepurile, pe jos și în trenuri la Auschwitz, un tînr, care cobora pe rampă din vagonul morții, a oftat cu ochii la cer.

— De ce oftezi? — l-a zgîlțit de piept un vajnic SS-ist.

— Oftez după un nou David, care să-l spele de rușinea umilinței și să-l doboare pe fuhrerul tău cu praștia sa — a răspuns tînrul înainte de a fi ciuruit de arma reprezentantului „noii ordini europene pentru o mie de ani.”

● Un prieten, care s-a întors în 1945 din lagărele morții, cu brațul tatuat și cu sufletul pîngărit de temerierii săi, spunea că vîntul care bătea peste Auschwitz izbînd de pereți ferestrele baicilor și făcînd sîrmele lagărelor să țîuie și să vibreze, li se părea celor internați o telegrafie fără fir, despre care știau că va ajunge odată la inima întregii omenii.

● Spre sfîrșitul ultimului război, ghetoul evreilor din Theresienstadt de lîngă Viena a fost mistuit de flăcări. Fusese menținut de nazisti, pînă în ultima clipă, ca un ghetu model, în scurpuri de propagandă. L-au vizitat în cîteva rînduri pînă și delegații Crucii Roșii Internaționale, care au găsit multumitoare starea internaților. Nimeni nu s-a gîndit însă să-l invite și la arderea lor în cuptoare.

— Musafirii nu au ce să caute la bucătărie! — a comentat mai tîrziu „amănuntul”, plin de cinism, un criminal de război nazist.

● Într-un moment de mare suferință, cînd trebuia să aleg între două căi și nu știam care este cea adevărată, m-am adresat unui rabin, căci el avea în ochii lui cafenii toată înțelegerea mileniiilor de suferință ale poporului său și înțelepciunea aceea călăuză, de care oricine are odată nevoie. M-a privit adînc, parcă din negura timpului, și mi-a spus:

— Cu mîi de ani în urmă, regele David a rostit niște cuvinte nepieritoare: „Adevărul să-ți fie armă!”

Am meditat, și am ales calea adevărată.

Testamentul lui Iohanan ben Zakai

TALMUD: Cînd rabi Iohanan ben Zakai s-a îmbolnăvit, discipolii săi au venit să-l viziteze. Văzîndu-i, el a început să plîngă „Lumină a poporului, îi spusera ei, coloană a templului, daltă din cele mai ascuțite, ce motiv ai să plîngi?” — „Dacă ar fi vorba, le răspunse, să mă înfățișez în fața unei reșom, care astăzi trăiește și mine nu va mai li, a cărui minie s-ar putea aprinde împotriva mea, dar nu pe vecie, care n-ar putea să mă întemnițeze pentru totdeauna, a cărui pedeapsă cu moartea nu are nici ea ceva absolut, pe care aș putea să-l potolesc cu cuvintele mele, chiar să-l cîștig cu bani, ei bine, chiar și atunci aș tremura și aș plînge. Iar acum nu am oare tot temeul să plîng, de vreme ce va să fiu condus în fața Regelui regilor, a Sfîntului, binecuvîntat fie El, care trăiește și dăinuie etern, a cărui minie poate să dureze veșnic, care ar putea să mă întemnițeze pentru totdeauna sau să mă nimicească cu totul, fără ca să-l pot calma în nici un fel prin cuvinte sau să-l corup cu daruri și, în plus, cînd în fața mea se deschid două căi, una spre grădina Edenului, iar cealaltă spre Gheena, fără ca să știu pe care din aceste două voi li purtat?”

— Învățătorule, îi cerură ei, binecuvîntăză-ne!

— Fie ca să vă temeți de Dumnezeu tot atît ca și de oameni, le spuse el.

— Cum, exclamară ei, numai atît?

— Placă cerului, le spuse el, ca să reușiți. Cînd săvîrșim un păcat nu ne temem oare mai ales că ne-a văzut ochiul unui om?

Înainte de a-și da sufletul el le recomandă: „Îndepărtați din cameră vasele care pot deveni impure și pregătiți un scaun pentru Iezechia, regele Iudeii, care sosește!”

(Tratat Berachot, 28 b)

Această relatare talmudică are valoarea prețioasă a unui document. Ea pare a fi testamentul lăsat de rabi Iohanan ben Zakai contemporanilor săi. Căci deosebirea pe care o face între un rege-om și Regele regilor, Sfîntul, binecuvîntat fie El, poate fi sesizată de un spirit inițiat.

Rabi Iohanan ben Zakai, care a fost promotorul înțelegerii încheiate între Roma învingătoare și Iudeea învinsă, este preocupat de grija ca Iudeii să mențină și să respecte această înțelegere. El se teme că după moartea sa tineretul să nu încerce să se răscolească împotriva

cuceritorilor romani, oferindu-le astfel un pretext pentru a anula pactul.

Bineînțeles că președintele Sanhedrinului (nasil), nu poate folosi un limbaj deschis și să dea pe față compatrioților săi porunca și motivarea pentru salvarea situației dobîndite. De aceea își înveșmîntăză recomandările într-o parabolă: asprimea unui rege muritor nu este veșnică, decretulele sale de exterminare nu durează o veșnicie, asuprirea sa nu este nelimitată și, pe deasupra este posibil să fie cumpărat cu bani sau să fie înduplecat cu cuvinte.

Aluzia este foarte limpede: stăpînirea Romei nu este eternă. „Rege muritor, astăzi viu, iar mine în mormînt”, expresia lui Iohanan ben Zakai vizează imperiul instaurat pe o putere militară, materială și deci pieritoare. De cealaltă parte, Regele-regilor, Sfîntul, binecuvîntat fie El, denotă spiritul, forța spirituală vie și nemuritoare. Acceptați cu răbdare și în tăcere dominația străină: ea va dura doar un timp, și nu riscați, printr-o răscăală, o iremediabilă înfrîngere spirituală.

Fără îndoială că acordînd lui rabi Iohanan ben Zakai, în ajunul distrugerii Ierusalimului și a templului, aprobarea de a aduna la lavne pe învățații poporului, generalul roman Vespasian nu și-a dat seama ce însemna această umilă cerere a președintelui Sanhedrinului, căci prin restaurarea spirituală, ea conținea și pregătirea perenității poporului rădăcitor. Abia mult mai tîrziu au pătruns cuceritorii „taina”, cînd au început să interzică practicile fundamentale pentru sufletul poporului iudeu: studiul Torei, respectarea Șabatului și a celorlalte porunci ale legii. Abia atunci au înțeles ei virtutea eternității cuprinsă în lavne și înțelegerii ei.

De aceea, în clipa cînd urma să părăsească această lume, Iohanan ben Zakai îi imploră într-un limbaj aluziv pe discipolii săi, și prin mijlocirea lor întreg poporul: în ceea ce vă privește, nu periclițați precara înțelegere încheiată cu Roma; ocupantul s-ar putea să aștepte cel mai mic prilej pentru a o desființa și odată cu ea tot viitorul nostru.

Văzînd semnele de stimă al cărei obiect era el (lumină a poporului, coloană a dreptei, daltă din cele mai ascuțite), rabi Iohanan ben Zakai, ca oricare mare învățător, se teme de consecințele ei. Se teme ca această venerație peste măsură de mare să nu depășească în mintea discipolilor săi limitele respectului pentru tot ce este omenesc și să nu ajungă, după moartea sa, să săvîrșescă eroarea de a putri un cult pentru o persoană. De aceea se grăbește să le lanseze avertismentul: „Scoateți unelele care ar putea fi murdărite”, ceea ce înseamnă de fapt: după moartea mea, trupul meu, ca oricare alt cadavru omenesc, va deveni izvor de impuritate. Pentru motive analoge se spune despre Moșe, îngropat în vale în țara Moabului, (Deuter. XXIV — 6): „și nimeni nu știe mormîntul lui pînă în ziua de azi.” Venerat de întreg poporul și conștient de riscurile practicărilor idolatrie la mormîntul său, Moșe a avut grijă să ascundă de privirea oamenilor locul său de îngropăciune.

„...și pregătiți un scaun pentru Iezechia, care sosește”, rostește rabi Iohanan ben Zakai în ultima sa clipă. Cu remarcabila sa concizie Rași explică că Iezechia, regele Iudeii venea în întîmpinarea lui Iohanan ben Zakai „pentru a-l întovărăși”.

Descoperim astfel măreția patetică cuprinsă în ultimele cuvinte ale învățătorului. În clipa hotărîtoră, acest gigant al spiritului, contemplînd din înălțimea vieții sale excepționale depărtarea timpurilor și a generațiilor, se întreabă dacă nu a făcut cale greșită preconizînd supunerea Ierusalimului și a sanctuarului, în loc să lase, poate, tineretul înflăcărat al poporului să lupte pentru libertatea sa... El caută atunci sprijin în trecut și găsește tocmai precedentul lui Iezechia, regele Iudeii. Și el a știut să renunțe la faștul templului, oferind tezaurul regelui Asiriei, pentru a obține supraviețuirea și continuitatea poporului.

„Iezechia, regele Iudeii, sosește.” Prin aceste ultime cuvinte și prin lămurirea prețioasă dată de Rași, simțim efortul subtil al conducătorului poporului de a părăsi această lume cu inima împăcată... Îi revine în memorie precedentul vestit al lui Iezechia: așadar, nu a fost o inovație a sa și prin urmare nu mai este singurul care a procedat așa.

Remarcă: „fără ca să știu pe care din aceste două căi voi fi purtat.”

Pînă la aceste cuvinte, rabi Iohanan ben Zakai își manifestă profunda îndoială care-l munceste de cînd a făcut alegerea dramatică, de la acel act istoric a cărui justețe profetică o vor aprecia numai generațiile viitoare. Îndoiala l-a torturat tot timpul: oare aceasta era calea pe care ar fi trebuit s-o adopte? Așa se întîmplă cu toți marii conducători: pentru ei orice certitudine este pusă în permanență sub semnul întrebării.

Din cartea „Scînteii”
de A. EPSTEIN, A. NEHER
și E. SEBBAN

COPILĂRIA LUI BAAL-SEM-TOV

de HILEL ZEITLIN

Printre munții veșnici, cu povîrnișuri acoperite de păduri dese și poieni rătăcește un copil. Urcă pe coastele munților, coboară în văi, ascultă susurul izvoarelor, caută ceva...

Tatăl l-a murit cînd era încă copil mic. Înainte de moarte l-a chemat pe băiat la el și l-a spus:

— Dragul meu băiat! Nu m-am învrednicit să te creșc eu. Acuma caută-l pe Dumnezeu, el e tatăl tău...

Băiatul l-a ascultat pe tatăl său și s-a dus la heder. A învățat alfabetul, a învățat să citească, a ascultat tot felul de lucruri, dar Dumnezeu nu l-a văzut...

Și inima copilului s-a umplut de dor pentru tatăl său mort și pentru tatăl din ceruri, ce trăiește veșnic. A părăsit hederul cel închis și pe rebe cel minios și a plecat și-a căute tatăl în munți și în păduri.

În munții cei înalți, munții Carpați, și în pădurile dese de fagi, copilul a văzut măreția lui Dumnezeu.

Și la poalele munților, în șoapta prăielor și susurul izvoarelor, în cîmpiile cu holde și în fînețele unde pășteau turme multe, a văzut copilul harul lui Dumnezeu.

Printre munți și păduri se vedeau stînci înalte și zăpădă veșnică și era o mare liniște. Aici copilul a auzit pentru prima dată taina existenței și s-a cutremurat.

Și băiatul s-a rugat lui Dumnezeu: „Tatăl meu a murit. Sînt un orfan nenorocit. Fii, tu, Doamne, tatăl meu și arată-mi calea cea dreaptă! Tu ești Domnul a cărui măreție și Irică se vede în munți și în stînci și al cărui

har se vede în fiice fir de iarbă, în fiice floare. Trimite harul tău și asupra mea, fiul tău, sclavul tău...”

Băiatul creștea într-o casă de oameni cumsecade, cu frica lui Dumnezeu și iubitori de fapte bune. S-au miniat pe „băiatul cel neastîmpărat” care părășea hederul cu să plece unde-l duc ochii. S-au dus să-l caute și l-au găsit rătăcind prin pădure. Cu forța l-au adus înapoi la heder.

Băiatul a învățat din cărțile sfinte, dar inima lui era în cîmpie și în pădure. A crescut și a început să simtă măreția și evlavia din literale sfinte și a început să învețe cu mult zel și din tot sufletul.

Însă pentru ca literale învățăturii să nu devină slove moarte, Iubitorul fără inimă și fără suflet, a introdus în ele mirosul ogoarelor, roua copilăriei, iubirea și bucuria, extazul în slujirea Domnului.

Din cînd în cînd părăsea hederul cu învățăceli cu tot și ieșea din orașel pustiu și întunecos pe cîmpia binecuvîntată, în munți și printre stînci, sau se ascundea în vreo peșteră adîncă și intra în vorbă cu Cel de Sus pe care-l vedea și în iarbă cîmpului și în vîntul răcoros al dimineții și în liniștea nopții, și în vis și în stare de veghe.

Educatorii și tutorii îl căutau, îl prindeau, dar el parcă nu-i auzea. Pînă la urmă, toți l-au lăsat în voia soartei.

Dumnezeu l-a înzestrat pe băiat cu un suflet mare, sfînt și curat, cu minte de geniu, cu inima plină de iubire pentru om și pentru orice

creatură și cu o înțelepciune adîncă, astfel încît vedea și viclenia oamenilor și faptele lor de tot felul.

Însă învățătorii și prietenii lui nu știau nimic din toate astea, căci el își ascundea aceste trăisături. În aparență era doar „băiat neșpus” și nimic mai mult. Toată adîncimea sufletului său și toată măreția inimii sale o ascundea de ochii lumii. „N-a venit încă timpul că mă dezvălui” — își spunea el. „Va veni timpul și mă voi dezvălui”.

Așa își ridică floarea capul la început, modest, apoi se îmbracă în haine strălucitoare ca să iasă în fața soarelui. Băiatul Israel era atunci ca o floare plîpîndă, îi era frică să nu fie ruptă. Și-a strîns frunzele și s-a ascuns în sine însuși... și oamenii buni care l-au crescut, văzînd că nu e bun pentru altceva, l-au numit „ajutor de învățăcel”.

Și iată ce făcea un „ajutor de învățăcel” pe atunci: țira cu forța copiii plîpînzii la heder. Cînd un copil nu-l dădea ascultare, „ajutorul” îl bătea fără milă. „Ajutorul” nu-l ajuta numai pe învățăcel, ci și pe elevi, le mîna mîncarea adusă de acasă. Copiii erau abătûți și flămînzii, însă nici unul nu îndrăznea să povestească la părinți că se temeau de „ajutorul de învățăcel”...

Un astfel de serviciu neplăcut i s-a dat băiatului Israel. Însă băiatul Israel cu inima lui bună și sufletul luminos era un adevărat prieten al copiilor, era fratele lor cel bun și apărătorul lor. El mergea în frunte. După el o ceată de copii. El mergea spre Beth Midras, spunea: „Binecuvîntat fie numele Celui de Sus”, și copiii după el.

Și glasul lui ajungea pînă la tronul Domnului, și Domnul Dumnezeu se bucura cu fiul lui ca atunci cînd leviții cîntau cîntece de slavă în templul sfînt.

ISTORIA HAIDISMLUI

Două cărți noi despre hasidism au apărut recent în editura Vallentine Mitchell din Londra. „Lumea hasidismului” se intitulează una dintre ele și este o istorie a acestui curent din sinul iudaismului, începând de la fondatorul său, Baal Șem Tov și pînă în zilele noastre. Autorul, dr. Harry Rabinowicz, este rabin la Londra și un bun cunosător al hasidismului.

Cea de-a doua carte se intitulează „Hasidismul lituanian” și a fost scrisă de W. Z. Rabinowitsch.

MUZEUL EVREIESC ÎN AUSTRIA

Un muzeu evreiesc va fi înființat în orașul Eisenstadt din Austria. Muzeul va fi amenajat într-una din clădirile situate în perimetrul fostului ghetto. Pe lângă muzeu va fi organizat un seminar de istorie a evreilor.

EXTRĂDAREA UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

Parchetul din Salzburg a hotărât extrădarea lui Julius Armandus von Dooren, pe care tribunalul din Bruxelles l-a condamnat la moarte în contumacie, în anul 1947, pentru crime de război comise în anii ocupației naziste. Timp de mulți ani van Dooren a trăit sub o identitate falsă în Austria.

CEI DREPTI NU SÎNT UITAȚI

În cadrul unei ceremonii impresionante d. Hans Walz din Stuttgart a primit Medalia recunoștinței a Institutului Yad Vașem din Ierusalim în semn de omagiu pentru atitudinea plină de umanitate din perioada nazistă, cît a salvat viața mai multor evrei din acel oraș.

CASA ANNEI FRANK

Casa în care a locuit familia Frank atunci cînd a fost nevoită a se ascunde în celebra mansardă din Amsterdam este un loc unde turiștii în trecere prin marele oraș obișnuiesc a veni să se reculeagă. Numai în anul 1969 casa a fost vizitată de peste 70 000 persoane din numeroase țări.

De curînd, casa a fost renovată fondurile necesare fiind procurate prin subscripție publică.

VESTIGII DIN EPOCA DE BRONZ

Oale de lut, virfuri de lance și candelă de o formă puțin obișnuită au fost descoperite într-un mormînt din localitatea Menahemia, din Valea Iordanului. Arheologii au stabilit că obiectele datează de pe la începutul epocii de bronz, că au deci o vechime de circa 4 000 de ani și că au fost înhumate odată cu cadavrele, după un ritual specific.

DECORAREA PREȘEDINTELUI COMUNITĂȚII DIN BONN

Guvernul R. F. a Germaniei a decorat pe d. Walter Gotheim, președintele comunității evreiești din Bonn, cu Crucea de Merit clasa I-a pentru contribuția adusă la apropierea dintre evrei și germani.

În anul 1938, d. Walter Gotheim a fost arestat de Gestapo și deportat într-un lagăr de concentrare, unde a rămas pînă în anul 1945. Revenit în Germania, la sfîrșitul războiului, s-a dedicat refacerii vieții comunitare și ajutorării celor în suferință.

HAGADA DE LA SALONIC

Sub egida comunității din Salonic / Grecia / a fost tipărită o nouă ediție a Hagadei. Textul străvechi este redat în limbile ebraică, greacă și latină.

La Salonic trăiesc actualmente 1 200 evrei, față de 55 000, înaintea celui de-al doilea război mondial.

LITERATURA CATASTROFEI

În redactarea unui colectiv condus de poetul Iacob Glatstein, a apărut Antologia literaturii catastrofei. Volumul cuprinde amintiri, proză și versuri ale unor supraviețuitori ai ghetourilor și lagărelor de concentrare naziste.

SINAGOGĂ DIN PERIOADA BIZANTINĂ

Vestigiiile unei sinagogi din perioada bizantină au fost scoase la lumină în localitatea Ein Ghedi. Dusemeaua este acoperită cu admirabile mozaicuri, de o mare valoare artistică, iar candelabru cu 7 brațe găsit aici este dintre cele mai vechi.

Specialiștii au stabilit că acest candelabru ar data din secolul al V-lea i.e.n. Soclul poartă o inscripție în dialect ebraic-aramaic.

CONDAMNAREA UNOR CRIMINALI DE RĂZBOI

Tribunalul din Köln (R. F. a Germaniei) a pronunțat sentința în procesul unui grup de 5 foști SS-iști, din garda lagărului de concentrare nazist de la Sachsenhausen. Acuzarea a dovedit cu martori și fapte incontestabile participarea lor la asasinarea a mii de deținuți. Tribunalul i-a condamnat pe toți 5 la închisoare pe viață.

O NOUĂ CARTE DE POEZIE

La Montreal a apărut un volum de poezii în limba idiş de M. Hasid, „Glasul generațiilor”. Cartea este ilustrată de pictorul Benn.

EXPOZIȚIE DE ARTĂ

Muzeul de artă evreiască din Praga organizează o expoziție la Viena. Vor fi prezentate publicului obiecte de cult și de artă populară, manuscrise și cărți rare etc.

RABINUL DIN NAIROBI

Rabinul Jacob Ellitov, născut la Ierusalim, și-a asumat răspunderea de păstor spiritual al obștei din Nairobi, capitala statului african Kenya. Această colectivitate numără 200 familii, iar rabinul Ellitov este singurul păstor spiritual mozaic pe o rază de sute de mile. Cei mai apropiați rabini în funcție se află la Kinshasa (Congo) și Salisbury (Rhodesia).

Rabinul din Nairobi a oficiat ceremonii de circumciziune la Addis Abeba (Etiopia) și Bujumburu (Burundi).

DISTINCȚIE

Max Tau, scriitor-umanist stabilit în Norvegia, a primit premiul „Sonin”, decernat de Danemarca, pentru contribuția adusă la apropierea și reconcilierea între oameni. Originar din Germania, de unde s-a refugiat la venirea la putere a nazismului, Max Tau a trăit mai multă vreme în Suedia, iar în ultimii ani s-a stabilit în Norvegia.

STUDIUL PERIOADEI HOLOCAUSTULUI

Yeshiva-University din New York a înființat o catedră pentru studiul perioadei fasciste și hitleriste, cînd evreii din Europa au fost supuși unei sălbatice persecuții, iar apoi exterminării în masă.

DECES

A încetat din viață, la vîrsta de 58 de ani, rabinul Abraham Orenstein, autor al mai multor scrieri, printre care și o antologie a titlurilor onorifice la evrei.

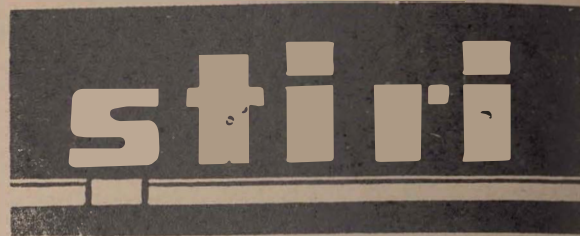

ESENIN ÎN LIMBA IDIȘ

În editura „Menora” din Tel Aviv a apărut o culegere de poezii de Serghei Esenin în traducere idiş. Autorul traducerii, Papirnikov, semnează și cuvîntul introductiv.

OBȘTEA DIN HAVANA

Obștea din Havana reunește pe evreii care locuiesc în ca-

pitala Cubei. În cadrul comunității, funcționează și o școală, în care învățămîntul se face în limbile spaniolă și ebraică. De Pesah a fost organizat un seder colectiv la care au luat parte 250 de persoane.

MUZEUL DIN BELGRAD

Muzeul evreiesc din Belgrad s-a îmbogățit recent cu un fond de documente și alte materiale rămase de la compozitorul Alfred Fordes. Timp de mulți ani acesta a fost prim-dirijor al Operei din Belgrad.

MUZICĂ POPULARĂ EVREIASCĂ

În S.U.A. a fost editat un disc cuprinzînd 10 cîntece populare evreiești, în execuția unor mari formații corale.

VOLUM MEMORIAL

S-au împlinit 10 ani de la moartea scriitorului și criticului S. Nîger, președintele institutului „Șalom Alehem” din New York. Cu această ocazie, a fost publicat un volum memorial care cuprinde studii și articole consacrate vieții și operei acestui scriitor.

CĂMINELE OBȘTEȘTI DIN OLANDA

Pentru coreligionarii bătrîni și lipsiți de familie, obștea din Olanda a creat un număr de 6 cămine în orașele Haga, Amsterdam, Rotterdam, Eschmiad și Hernheim.

CENTENARUL PRESEI IDIȘ DIN AMERICA

1970 este anul-centenar al presei idiş din S.U.A. Într-adevăr, cu un secol în urmă a început să apară la New York primul ziar în limba idiş, „Idiş tzaitung”. Pentru a marca această aniversare, Institutul științific evreiesc — IWO, organizează o expoziție a presei idiş din America, de la începuturile ei pînă în zilele noastre. Vor fi prezentate exemplare rare de ziare și reviste, precum și un bogat material documentar și ilustrativ despre dezvoltarea presei evreiești.

REEDITAREA UNEI CĂRȚI RARE

Primul roman al lui Mendele Moher Sforim, clasicul literaturii idiş, a fost scris în ebraică și se numește „Limdu hetev, Învățați bine”. Apărută

la Varșovia în anul 1882, cartea constituie o raritate bibliografică, nefiind cunoscută de cît existența a două exemplare. Romanul prezintă importanță pentru studiul dezvoltării literare și intelectuale a lui Mendele. Din acest motiv, IWO din New York a publicat o ediție-facsimil a originalului ebraic, însoțit de un studiu literar-istoric exhaustiv.

RETROSPECTIVĂ AUSTRALIANĂ

O imagine sugestivă a istoriei obștei evreiești din Australia oferă expoziția deschisă recent la Sidney, la Sinagoga Mare din oraș. Ea reconstituie pas cu pas, prin fotografii, documente și alte mărturii scrise, drumul parcurs de această comunitate, din anul 1788, pînă în zilele noastre.

După cum se știe, inițial Australia a servit drept loc de deportare pentru unele categorii de condamnați englezi. În același fel au ajuns și primii evrei pe această insulă. Un document arată că în anul 1788 numărul deportaților evrei se ridica la o mie. Aceștia au constituit nucleul viitoarei colectivități evreiești. Mai departe, expoziția prezintă dezvoltarea ulterioară a obștei, care a sporit mai ales la începutul acestui secol, prin venirea unui număr însemnat de imigranți din Europa.

CÎȚI VORBESC LIMBA IDIȘ ?

Prof. Hertzog, de la universitatea Columbia din New York studiază cu ajutorul unei mașini electronice diferitele dialecte ale limbii idiş. După părerea acestui savant, în prezent aproximativ 5 milioane de oameni vorbesc sau înțeleg această limbă. Înaintea celui de-al doilea război mondial, numărul vorbitorilor de limbă idiş se ridica la 14 milioane. Printre ei se numărau cei 6 milioane de evrei ce au fost exterminați de hitleriști.

„DESTINUL UNUI CERC”

Așa se intitulează volumul de versuri al lui Moise Lokietz apărut de curînd la Rio de Janeiro. Scrise în limba idiş, poeziile reflectă universul spiritual al unui muncitor — căci autorul trăiește din muncă manuală — care în timpul liber schimbă uneltele cu condeiul.

TURNEUL CORULUI EVREIESC DIN ZAGREB

Corul comunității din Zagreb a întreprins în luna mai un turneu în Grecia. Anterior, ansamblul a dat câteva concerte la Geneva, Zürich și în alte orașe din Elveția. Repertoriul este alcătuit din cîntece populare evreiești, pe care corul le execută în limbile idiş, ebraică, sîrbă, etc.

דער גרויסער רומענישער שרייב, מהאלי סאדאוועאני, האט אין 1946 געשריבן אין זיין בוך „קאלעריאסקאפ“ „איר האב געהאט דאס פארנומען צו קענען דעם פלוטאניע פרינסקאפ, ער האט זיך אויספירליך דערציילט וואס ס'איז געשען און איך האב אים אויסגעהוילט נישט ארויס- ווייניגער דערביי ווי עפאציאניסט איך בין און האב אים נישט א- רומגענומען, ווי איך וואלט עס געוואלט. דער דאזיקער כעניש איז מיר געווען אן אמתער בר- דער. ווי אלע זיינע פריינט פון באגדאד, זיין טאט קוקט אונדז אויס פון אויפיל סכאט פון די ביזע און פארבלאנדזשטע- דיגער דערציילע פון „היסטריש דיוואן“ און פון די „מעשיות פון בראדל-סטריט“ האט גערעדט ווען א מענטש, וועגן מעשיות וועגן ערטער וואס האבן געטראגן זייערע אמתע נעמען. ס'איז נישט געווען קיין געשיכטע פון אלטע צייטן פון „ערשטע ווי ס'איז גארנישט געשען“, נאר אז א- מיטלכארער ערות וועגן נעטער ווי ס'איז עפעס געשען, איז די שותפות אירן. פון יענער יוט כאמערס. 1941, האט א פשוטער פלוטאניע פון די זשאנארן, א מענטשן-ברודער, אויסגעקויפט סמאה...

וואס איז דעמאלט געשען, דעם וואס פון באגדאד דער געווע- פונער פלוטאניע דומיסטרו פרי- רע-סעקציע בעקאן: דאס איז וויסן 1941, האב איך באקומען א ספעלמאנישן באפעל פון נאטא-וועהן וואהן ס'איז א- געקומען א דעסאסאמענט פון 400 מענטשן וועלכע דארפן גע- האבן ווערן אונטער א זיכערע וואך און שטרענגער אויפזיכט צונויפגעשטעלט דעשאט- מענטשן פון צו 100 פערזאן וועל- כע מען זאל אויסשיקן און ארבעט מין וועלכער און אז „זינט מעגן זיין, אבער אנטלא- סטע קיין איינציקער.“ מיר ווייסן עס אלע: אז פאר אייניקע איז אומברענגען געווארן א פאר. מיר ווייסן אבער אויך זייער גוט אז: א סך זענען גע- ווער דערפאר מען זאל אומברע- גען דאס פאר. „דעם אנדערן טאג באגדאד ווער אנקומען טיג נאך דאר- דערמאנט זיך ווייטער הער איר- וואקס דניאל טעגאל — האט מען אונדז אנגעזאגט די שווער זיט דער שפן פון דער זשאנ- דארמער-סעקציע. לויט דער מהומה וואס די יידע האט א- רויסגערויפן, לויט דעם געווימל פון די זשאנארן און פון די איינציקער-ארגאנען, האבן מיר זיך לייכט געקאנט אנטפירן אן דער הער שפן פון דער סעקציע איז א שטענדיגער מענטש, מיט וועלכע מען שפאט נישט. ס'איז דער- פאר גרינג צו פארשטיין ווי אומ- רייק מיר יידן זענען „געווארן“ א לעבעדיקער מענטש איז דער וואס האט זיך וואקסן, דער זשאנ- אומברענגען פלוטאניע דומיסטרו פרינסקאפ האט איבערגעלאזט די ענטשע ירושה וואס א מענטש פארמאגט: די דעריינערוגע וועגן אים. האט איז געווען א יושב- רעס און שטרענגער מענטש לויטן אויסזען, געזאגט אן מיט א געוויסער באדעווערדיקייט, פאר- וואס איז דער זשאנארמירע פלוטאניע געבליבן אין זכרון פון די מענטשן ווי אן עלעגא- סער מענטש: אפשר דערפאר וואס אין א צייט ווען דער טויט פלעגט זיך אריינשליסן נאמען לאז — האט דער מענטש וואס האט דא אנגעלאזן לעבן אנגע- הויבן זיין אויסטרייס מיט פאר- שטעלן זיך: איך בין דער פלו-

טאניער-מאזשאר פרינסקאפ דר- מיטרו, דער שפן פון דער סע- ציע בעקאן, צו וועלכער ס'ע- הערט אויך די דאזיקע געמיינדע. אין נאמען פון דער סעקציע, זאג איך איין: וויילקעמער. פארוואס איז די מענטשן גע- בליבן אין זכרון די באדעווער- קייט פון דומיסטרו פרינסקאפ? ווי האבן דאך, מסתמה, געהערט שיינע רייד אויך פון אנדערע, אבער קיינער האט זיי נישט גע- געבן צוזאמען מיט די ווערטער אויך לעבן: מיר ווייסן ווי אומרויפ ס'זענען אייערע הער-

פון די אינטעלעקטואלן וועלכע זיי האבן געראטעוועט פון פיס- טילן. דעם גוטן ביישפיל פונעם זשאנארמירע-פלוטאניע האט נאכדער דאס גאנצע דארף, די פויערע האבן אריינגענומען די יידן אין זייערע הייזער, האבן זיי באשפייזט, די פויערע האבן איבערגענומען זייערע וויש. האבן ס'איז געקומען דער באפעל אז די פארטי דארף פארלאזן באג- דאד, האבן די פויערע אויפ- געלאזן די יידישע פעלקער אויך זייערע ווענעלעך און באגלייט

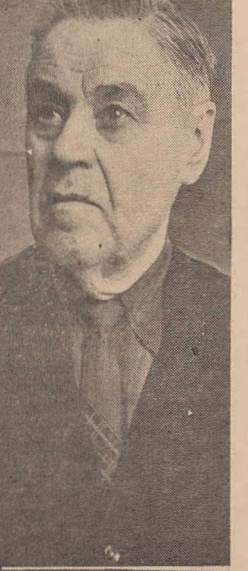
די מענטשן דערמאנען זיך אז פון אנהויב אן האבן זיי אנגע- באטן דעם זשאנארמירע-פלו- טאניער דאס איינציקע מיט וואס מען האט דעמאלט געקאנט מא- טעריאליזירן זייער דאנקבארקייט: געלט. ער האט עס צוריקגע- ווירן אויף דעם איינציקן אופן אויף וועלכן ער האט דעמאלט געקאנט מאטעריאליזירן זיין גע- וויסן — מיט ווירדע. שפעטער, ווען די קינדער אונטער 18 יאר זענען געבליבן אין פרינסקאפס דארף, אנטשטאט געשיקט צו ווערן אין לאגער פון טערגו-זשי, האבן

איינער פון די חסידים אומות העולם דומיסטרו פרינסקאפ

געוואלט איז אומרייסן דאס וואסער- וועק, איז זיך נישט שווער גע- ווען פארצושטעלן וואס אונדז דערמאנט. אזוי ארום האט די סמאה בא- לועט אן איינער פון די מאסנ- רייכער פון דער געשיכטע זאל

צער און וויסל ווייטק ס'איז אין אייערע שמות, וואס איז אס דער מלהמה-צייט זענט איר צעשייד פון אייערע קרובים. איך פאר- שטיי אייערע לידן און איך דאס איין איר זאלט נישט פארלירן דעם כבוד.

סוף כל טוף, נישט קלוגדיק דערענע, ווי אויך יעדער פון

אונדז איז מתפלל, גלויבן מיר אין דעמועלכן גאט און קיינער פרעגט אונדז נישט צו מיר ווייל 100 מעטער געפירט קיין בעקאן. זיך ערנעדע נאכט איז דער פרינסקאפ נאכט פון איראפע. שוין באט אויסשיקן די יידן פון דעם האט די פאליציי אינאין געהאט אן אויך דער רשימה פון די אומגליקליכע זאלן א 12 באפעלן באצייכנט ווערן מיט דער באצייכע. ווער איז מין באצייכע- נאט איז געווען גלייך מיט א טיט-אויסליי, האט זיך מיט א פרינסקאפ נישט לאנג געטראכט וויאזוי פאר ווערן פון דער אלטער רשימה. ער האט זיך פארלוירן, אזוי זענען לעבן געבליבן נאך 12 מענטשן. דאס איז נאך בולשעב געווארן תכנן אנדערס ווערן קאנווייז אין אנגעקומען קיין בעקאן, וואהן ס'איז אנגעקומען אן באפעל אן ס'איז יידן צווישן 18 און 50 יאר זאלן געשיקט ווערן אין לאגער סע ווי א פאסער ווי אלט ס'איז זיין קינד? דערפאר האט פרינס- קאפ געלאזט די עלטערן איין צו באשטימען ווי אלט זייער יינגלעך זענען: צי שיימט זיי אין לאגער צי בלייבן זיי פריי. און זיי האבן באשלאסן ווי עלטערן זיי האבן זיי יינגע געמאכט.

די דעפארטירטע ביז קיין בעקאן. קיינער פון זיי האט נישט גע- וואלט אננעמען קיין געצאלט פאר דעם וואס זיי האבן געטון. זיי האבן זיך נאך געקוקט צו דעם- ועלכן גאט, וועלכער פרעגט אונדז נישט צו מיר ווייל געבליבן ווערן רומענער, יידן, טערקן אדער בולגארן... מען מוז דערצו טראכטן אז בעת „דערגען אין איראפע“ האט פאליטישע חיה מיטן נאמען ראזנבערג דערהרגעט א יידישע משפחה דערפאר ווייל זיי האט אויך געהייסן אויך, איז אויך פונעם געווען א דארף וועמענס איינוווינער ס'האבן געראטעוועט דאס לעבן פון 400 יידן, דוקא דערפאר ווייל זיי האבן געהאט אנדערע נעמען ווי זיי... אלס זעלנער, האט דער פלו- טאניער פרינסקאפ אונגעווענדט אויף אן אייגענעם אופן די לערע לויט וועלכער „די פרינסקאפס באנייטשטק די האנדלונגען“. ער האט פארשאנען אז זיינע פאר- גענוצטע האבן געוואלט דער קאנווייז מיט יידן זאל זיך באנע- גענען מיט די פאליטישע טרופן, וועלכע האבן געצויגן צום פראנט אויף דער שאסיי בערלאד — זארגעלי א שחיטה וואלט געווען אומפארמיידלעך. האט ער באשלאסן אז דער טראנספארט זאל געמאכט ווערן באגאט, ווען די פרינסקאפס דעקט דעם אויסלייג צווישן דעם הייז-וועג און דעם פעל-וועג, וועלכער האט אויף א מהלך פון 100 מעטער געפירט קיין בעקאן. זיך ערנעדע נאכט איז דער פרינסקאפ נאכט פון איראפע. שוין באט אויסשיקן די יידן פון דעם האט די פאליציי אינאין געהאט אן אויך דער רשימה פון די אומגליקליכע זאלן א 12 באפעלן באצייכנט ווערן מיט דער באצייכע. ווער איז מין באצייכע- נאט איז געווען גלייך מיט א טיט-אויסליי, האט זיך מיט א פרינסקאפ נישט לאנג געטראכט וויאזוי פאר ווערן פון דער אלטער רשימה. ער האט זיך פארלוירן, אזוי זענען לעבן געבליבן נאך 12 מענטשן. דאס איז נאך בולשעב געווארן תכנן אנדערס ווערן קאנווייז אין אנגעקומען קיין בעקאן, וואהן ס'איז אנגעקומען אן באפעל אן ס'איז יידן צווישן 18 און 50 יאר זאלן געשיקט ווערן אין לאגער סע ווי א פאסער ווי אלט ס'איז זיין קינד? דערפאר האט פרינס- קאפ געלאזט די עלטערן איין צו באשטימען ווי אלט זייער יינגלעך זענען: צי שיימט זיי אין לאגער צי בלייבן זיי פריי. און זיי האבן באשלאסן ווי עלטערן זיי האבן זיי יינגע געמאכט.

די יידן אים איבערגעלאזט א סומע געלט פארן באזארגן די קינדער מיט די פארשידענע חצ- תרכות. ער האט עס אנגענומען און אין קעגנווארט פון די זשאנ- דארן און פון די איבערגעבלי- בענע קינדער, האט ער צוגווי- געשטעלט א פראטאקאל, פאר- דערגיג אז ער וועט אפגעבן חשבון פאר יעדן ליי. נאך דער מלהמה, ווען ער האט מיטגעטיילט וועגן די געשעענישן פון וועלכע ער איז געווען מער ווי אן ערות, האט דומיסטרו פרי- נסקאפ, דער זון פון ניקאלאי (געשטארבן) און אן אדמירעל (געשטארבן) דערקלערט:

„איך האב נישט און האב נישט געהאט קיין שום פארמעגן...“

צי מאכט אבער מעשים-טובים נישט רייכער דאס לעבן פון א מענטשן נאך דאס 1924, ווען דומיסטרו פרינסקאפ איז געווען שפן פונעם זשאנארמירע- פאסטן הענעשט-דארמאז, האט ער געראטעוועט פונעם טויט „א חבר מיטן פאלשן נאמען זאמפ- רעסקו אדער זאמפרי“. ארעס- זירט פאר „קאמוניסטישער פרא- פאגאנדע“, איז דער מענטש גע- טריבן געווארן צו פוס פון פאסטן צו פאסטן און איז אנגעקומען קיין הענעשט אויסגעמאכטער. „איך האב אים אויפגעבונדן די הענט — דערמאנט זיך דומיסטרו פרינסקאפ — און האב צוגווי- געשטעלט א פראטאקאל, געהחמט אויך פונעם פעלדער, אז דער מענטש איז קראנק און קאן נישט אים דערנערט און געפלעגט וויאזוי איך האב געקענט, אזוי אז אין צוויי וואכן ארום איז דער מענטש צו זיך געקומען. אזוי איז אליין בין אויך געווען א קליינער נגיד, האב איך אים געקויפט א פאר פאסטעלעכע שולס ווייסן, און א פאר הויזן. נאך א ישוב הדעת פון צוויי טעג, האב איך באשלאסן אים צו באפרייען. אבער איך האב פארט מורא געהאט די זשאנארן זאלן אים נישט ווידער כאפן, בין איך אליין מיט אים געגאנגען צו דער באנסטאציע דענדזשעני, האב אים געקויפט א בילעט און אים אריינגעזעט אין צוג קיין יאס, וואהן ער האט געוואלט פארן.“

די יידן אים איבערגעלאזט א סומע געלט פארן באזארגן די קינדער מיט די פארשידענע חצ- תרכות. ער האט עס אנגענומען און אין קעגנווארט פון די זשאנ- דארן און פון די איבערגעבלי- בענע קינדער, האט ער צוגווי- געשטעלט א פראטאקאל, פאר- דערגיג אז ער וועט אפגעבן חשבון פאר יעדן ליי. נאך דער מלהמה, ווען ער האט מיטגעטיילט וועגן די געשעענישן פון וועלכע ער איז געווען מער ווי אן ערות, האט דומיסטרו פרי- נסקאפ, דער זון פון ניקאלאי (געשטארבן) און אן אדמירעל (געשטארבן) דערקלערט:

„איך האב נישט און האב נישט געהאט קיין שום פארמעגן...“

דעמאלט האבן די מאכט אר- גאנצע מחל געווען דומיסטרו פרינסקאפ פאר זיין מענטשליכ- קייט, די סמאה האט נאך נישט געהאט פארנומען די גאנצע מאכט. אבער ראטעווען יידן אין 1941... „בין דעמאלט בין איך געווען איינער פון די בעסטע סעקציע- שפן פון דעם זשאנארן-לע- גען פון טאטאוו-בערלאד, מען האט מיר אפילו געוואלט אווא- סירן. פון דעמאלט אן, בין איך געווארן דער ערשטער. בא אלע אינספעקציעס פלעג זיך פארענ- דיקן נאר מיר באמערקונגען, דאנווען, סטראסן. די-פאליציע- גער פארענעגט. א שטיקל צייט בין איך געזעצט אין דער תפיסה פון פעטראשאן, דאס אלץ האט אונ- טערגעגראבן דאס געוואלט פון דומי- טרו פרינסקאפ, אזויוויס אז ער האט געמוזט ארויס אויף פעניסע- דאס וואס עראיז געלעבן מער אין בעת, קראנק, האט נישט אנגע- חאלטן זיינע פארגעזעצט נאכ- צושפירן יעדע פון זיינע באהנ- גונגען.

...אלו אזוי זענען אריבער דהייס און יארן, ביז אלע זענען באפרייט געווארן פון שרעק. אינאין א טאג האט מען איינגע- ארדנט אין הושא מאלצייט לכבוד דומיסטרו פרינסקאפ. די גערא- בעוועסט אין די פרינסקאפ- נעכט האבן אויסגעהויבן א כוס פארן געזונט פאר זייער רעכט. די מענטשן האבן באקערט דעם יעניקן וואס האט אפגערייגט די סמאה — זייער ברודער דעם מענטש.

ווי זענט איר איצט הער פרי- סקאפ? איצט לעבט ער אין פער- מעניש פון באגדאד ווי א פער- סיאנאר אין בוקארעשט. אייל- דיקע מענטשן, וואס גייען נאך זייערע טעלעכע באדערפענישן, גייען סארביי לעבן זיין באשייד- הייל. צעמאל וויקלט ער אויך דעם קניול פון זיינע זכרונות פאר זיינע פריינט. וויאזוי ס'איז דאךס דעמאלט געווען, ווען דער באפעל האט געהייסן צעשיידן עלטערן פון קינדער, ווען די טעלעגרא- מעס האבן געפארעט טויט פאר אומגליקליכע מענטשן, ווען מען האט נישט געקאנט ראטעווע- קיין אנדערע ווי נאך איינגעשטעל- דיק דאס אייגענע לעבן.

אסער איך איך איך אין די הענט פון דומיסטרו פרינסקאפ אייני- געפאלן דאס בוך דעם דעם א- יארינעס פון אומגליקליכע פארן ב- לאנג פון די רציחות וועלכער האט געמאכט אין א געוויסן טאג צונאנטגעשטעלט ווערן... און ווער האט געקאנט אענע אן אן א פרינסקאפ נאכט פון אן אומבאדייטנדיקן מאלדאווישן שטעטל, האבן 400 מענטשן גע- דארפט צוגעצויגט ווערן נישט צו די יעניקע וואס וועלן שטאר- בן, נאר צו די יעניקע וואס וועלן געשיכטע זאל עס וויסן... לאסיר ווייטער ווערן וואס ס'איז געשען:

„דעם אנדערן טאג האט מען אונדז אויסגעשליסן פון דעם זשאנאר פון אויפגעבן זשאנ- דארן. מיר האבן נישט געוואלט נישט פירט אונדז. מיר האבן נישט געוואלט וואס נישטעס מיט די ערטער וואס זענען גע- בליבן הינטער אונדז. נאך דריי נעכט טעג גאנג און נאך דריי נעכט שלאפן אויפן מיסט באט ראנד

זענער פאריישיאונטערעש ושה בערקאוו יטש

לציה כהן, נחמה, ב. פנים אל פנים“

דוד שיינ
(ישראל)

י. ד. איזראעל

(מיט 25 יאָר צוריק דערמאָרדעט דורך די נאציס)

די פארלירענע שפראך

אין די ערשטע מעג נאך דער וועלט-באשפּונג איז צווישן אלע באשעפטיגטן פון דער וועלט א נאָעמע בר-דערשאפט געווען, און אלע וואָבן איין שפּראַך געהאט, אירע וועלכער זיך פּעטן זיך צווייפּטעדן, און דער מענטש פּעטנט איר איר דער דאָ-זיכער שפּראַך רעדן און צווישן מענטש און גאָז און בוים און סיי און שטערן איז קיין סוד נישט געווען...

ווען דער מענטש האָט זיך פּאַרזינדירט האָט זיך אַ קולדע איבער דער גאנצער וועלט פאַרשפּרייט קאָם דאָס לשון האָט איבערן געפּונעמען, איינעוועהער האָבן זיך צו רעדן. און אירע שטוי-לשון בלוז און ווינקענדיק אָדער זיפּענדיק זיך איינער דעם צווייטן דערשטענען געלאָזט...

און אלע זענען תמיד בא-טריב און פאַרטרעכט געווען... ווייל איבער דעם זוכט זי סודות פון דעם אנדערן צו דערגיין, און קען זי קיינמאָל נישט אויסגעפונען...

דער וועלט האָט איר דעם בלויען טייך און זוכט נאָך דעם געקלעמערטן פּנים די מיטע וואסער-הויטלעך און רויסצושטען... די גאנצע וועלט שטען און שטערן זיך און ווילן די סודות פון די ביימער וואָס... און די ביימער ציען אויס די שמאכטדיקע צווייגן צו דעם זון-אונטערגאנג און פּויעגן: וואָס נינטן די גאָל-דענע וואָקלן?...

און צווישן זיי גייט אום דער מענטש שטעט און פאר-שלאָסן, און מיט פייכע גלי-ענדיקע ארגינן זוכט און פאַרשט איר די געהיימנישן פון ערד און פון הימל... ווייל די באשעפטיגטן פון דער ערד זענען פאַרדעקט סודות איינער פאַרן צווייטן געוואָרן...

זאגט די וועלט א ווערטל...

- די צייט מאכט גרוי די פאה און ביים די דעה.
- די ארבעט האט גאר איין מעלה — עס איז קיינמאל נישטאָ קיין צייט צו שטארבן.
- שיינ איז די ליבע נאך א געשמאקער וועטשערע.
- וויל מען זיין א גביר, זאל מען זיך פארשרייבן צוואנציג יאָר פאַר א חורבן.
- ס'איז בעסער א הון אין האנט, חיי אן אָדער אין הימל.
- דאָס פערד איז ווערט די בייטש און דער הונט דעם שטעקן.
- שלימל, מעלל אויס דעם באק און גיי צום וואַלדעריק גאָל א גמילת-חסד.
- ביי א לעבעדיקן קאלב שינדט מען אויך נישט די הויט.
- ווען אן אלטער בחור שטארבט, האָבן מיידלעך א נקמה.
- דער אמת מיטן ליגן האָבן זיך צעקריגט — איז גאַרנישט געבליבן.
- א שטיין ווען ער ליגט, ווערט ער אויך באוואקסן.
- א ליגנער דארף האָבן א גוטן זכרון.
- מען קאָן אים נישט אוועקמאכן מיט דער האנט — מ'דאַרף א בעזעם.

פּלעגט מיט מיר אײַנשטעלן, הלמאי, מאַרמאָרשט נייטיקס זיך אין א צייטונג, א ציי-טונג — האָט ער געלייבט — וועט מאַכן א רעוואָלוציע. מאַרמאָרשטער יידן וועלן זיך אויסגעשטעלן. ס'וועט זיך אָנהייבן א יונג-באוועגונג, וואָס מ'וועט זיך מיט דריי קינדער, בעת די קאָנסטרייך און אלע מאַרמאָרשטער יידן.

י. ד. איזראעל האָט פאַר-שאפּט נעלט, געשאפּן קרע-דיט, אָרגאניזירט א דרוקעריי און קורין פאַר ראש-השנה 1928 זענען מיר ארויס מיט אונזער אַוואַנסירטע „ידישע פּאָדעסטייטונג“. דער שריי-בער פון די שורות איז גע-ווען רעדאקטאָר און צוליב מעסיס פון גענוער האָט ר' מרדכי לייבער פּיגורירט בתורת פאַרמאָרשטער רעדאקטאָר.

מיט דער „פּאָדעסטייטונג“ הייבט זיך אַן א נייע תקופה פון ידישע שאפּן אין מאַרמאָר-רעס, א תקופה וועלכע האָט זיך געענדיקט אין די יאָרן פון חורבן און איר לעצטער אויסקלאנג איז געווען דאָס זאמלעכעס יונג מאַרמאָרשט אין דעם פּערזאָן 1933 — 1938 פאַל איר איראָועל — די וויכטיקסטע ארבעט: רע-דאגירן און ארויסלייגן דעם אויפגאנג, א חורש-שריפט פאַר ליטעראַטור און קונסט, מיט וועלכער, „ער האָט באוויזן באקאנט צו מאַכן איר דער יידישער וועלט דעם גאָנצן פון סינעט, מער ווי אנדערע שרייבער און רעדאקטאָרן פאַר אים און נאָך אים“.

אראפּ אַזאָרעלען און זיין אויפגאנג, א יזשורנאַל רעדא-נירט מיט א פיינעם געשמאק, איז די שפּאַט סינעט פאַר-וואנדלט געוואָרן אין א וויכ-טיקן צענטער פון יידישער ליטעראַטור.

דער זאָמל, וואָס מ'האָט אָנגענומען אין מאַרמאָרשט, איז געפאַלן אויף א פּרוכ-טיקער ערד. אין די אָפּע-שאַטענע נעכטער, אין די פאַרעפּושטע רערפער האָט אָנגעהויבן צו יערן. נאָך דער פּאָדעסטייטונג איז גע-ווען א נאנעט ריי בלעטער און בלעטלעך: די „ידישע פרנסע, מאַרמאָרשטער בלע-טער, מאַרמאָרשטער צייטונג און דער שטערן. מ'האָט אָנגעהויבן שרייבן לירע און דרוקן לירע, שרייבן רעדציי-לונגען און דרוקן דערציילונ-גען. מ'האָבן זיך באוויזן צו ערשטע יידישע ביכער מיט א וועלכעלעך אראפּגעמינאָלט.

מ'קאָן זאָגן, מיט בילקס ווער-טער: „דער באנער נאָך אן אייגענעם באַלעמער אין מאַר-מאָרשט, און דער ווילן צו צעווינגן אונזערע אייגענעם שיינעם שטריקען גינגן אין

אין זיין בוך „יידן און גרויס-רוטעניש“ רעציילט אונזר שלמה בילק (אין צו-זאַמלענאנג מיט זיין באוור-אין סינעט) אַז דעם פרט: „י. ד. איזראעל, דעם יונגן סינעטער בחור, וואָס האָט מיט זיין חורש-שריפט אויפ-גאנג באוויזן באקאנט צו מאַכן אין דער יידישער וועלט דעם נאָמען מיטעם מער פון אלע שרייבער און רעדאקטאָרן פאַר אים און נאָך אים, האָט איר נישט געמאָרט אין שפּאַט. ער איז געווען אויף איינער פון זיינע רייזעס א-ר-בער דער פּרעזאָנע: צו זאמלען מאַטעריאַל ביי שרייבער אין געט ביי די וועלכע שרייבער.“

אין די שורות איז פאַרן א שטיין ביסל. דער אמת איז אַבער אן „יזראעל דור איז-עלס געווארענער אָרגאניזא-ציע“ פאַרשטעלן די איר געווען א גרויסע מעלה.

ווייל די יידישע אייגנשאפט האָבן א ס באקאנטע ווערטן: די סיפּע ליבע צום ליטערא-ריש קינסטלערישן האַרץ, דער חש פאַר קונסט און דער פאַלאנס צו אָרגאניזירן. צו דעם אלעמען דארף מען נאָך צונועבן דעם ליידיגשאפטלעכן אימפּעס, ממש א חסידישן ברען, מיט וועלכע ער האָט אָפּגעניצט די מינדסטע א-ר-בעס וואָס האָט געהאט א שייכות צו ליטעראַטור.

בישעט מיר רירן וועגן יזראעל-רוד איראָועל, האָבן מיר קיינמאל אין זיינע זיין זכות-בראשית. דער „יונגער סינעטער בחור“ טאקע איז געווען דער וועקער, ער האָט געעבן דעם א שפּולס פאַר דער מאַרמאָרשט יידישער יצירה אין מאַרמאָרשט.

אָנגעהויבן האָט זיך עס אין סעפטעמבער 1928. זייט דעם לעצטן פרוו צו ררוקן א יידיש וואָרט זענען אירן זעקס-זיבן יאָר. יענער פרוו האָט געהייסן „ידישע ציי-טונג, וואָכנשריפט אונטער דער רעדאקציע פון יוסף האַלדער. פון בלעטלעך זענען ארויס-בשר-הכל 12 נומערן, אויך דאָס א דאנק רער עק-שנות פון דר. אליהו בלאנק.

דער פרוו פונעם וואָכנבלאט האָט זיך נישט אָנגענועבן, קורס-כל דערפאַר, ווייל האַל-דער האָט נישט פאַרמאָגט דעם מינימאַלסטן הויש פאַר זוכער-גאליסטיק, נישט געוואלט ווי אויב מ'דערלאנגט א ידיעה, האָבן מאַרמאָרשטער „י. ד. נישט געוואָלט נעמען זיין בלעטל אין דער האנט.

נאָך דעם ווי מ'האָט פאַר-מאַכט די צייטונג, איז האַל-דער געקומען צוריק קיין ב-דאפּעשט. דער בלאנק האָט עולה געווען, און איבער די מאַרמאָרשטער קאפּפּאן-בערג האָט זיך אַייגענשפּרייט א טייטשע שפּילקייט. א פליג האָט נישט געוואלט, א נרעול האָט זיך נישט געווייט. רעמאָלט האָט זיך באוויזן י. ד. איזראעל. איר נעדערע דעם זומער 1928. א נאָך פאָל ארום יעקס איינער באַכמיטא, ווען איר האָב געענדיקט מיין א-ר-בעט ווי א הויזלעכער ביי א סינעטער פאַמיליע, פלעגט מיר אַפּאָרטן איזראעל-אַליין און בחור פון א יאָר 19 — און

איז יו שערף

(המסד פון זייט 11)

אירליע פּעפּערל-האַלד איז נישט סתם די פאַפּירענע וועלט פון די „שפּט-פאַסק“. ער ק נסטלער-חלום פון סכעמפּענישן, דער שמעל-עליע פלאַכן, אָפּט אין קאַלאַזש-מאניער. די עקספּרעסיוויקייט דערשטיקט נישט די שמי-מונג און פאַרס זיך מיט שמיכל און שטויבער, געדאנק, מיט דער שאפּונגס אטמאָ-ספער פון מאָלער.

מיט געוועזענעם און הימל-קלעמערניש איז אויסגעבויט דער מנתח-מערל-פורעם, א לופט-שלאָס, וואָס פאַר-שמעלט דעם גאנצן האַרץ-זאָנט.

די „כתרי-עווקער נשרפים“ זענען געשריבן פון א ריכט, וואָס באראבאנערט די אָב-סעסיע פון וואקלענדיקע יידישע פרנסות פון אַמאָל. דער נאָעמעסער, גס פון הושענא רבה“ פאַרליינט נישט דעם טראַנישן ליריום, שאפּונג, סיי אין דער היינט-צייטיקייט, אָן אויבאויפּיקער גאָסמאַליע און אָן פאַניזירום.

א גרוס פון כעלעם

כעלעמער שיקן א שליח איינצוקויפן חכמה

חכמה. פאַרלאָזט זיך נאָר אויף מיר! און דער קרעטשמער זאָנט ווייטער: — איר וועל ביי איר שרעגן א רעסענטיש, און אויב איר וועט נישט וויסן דעם קעטשער, וועל איך אויסזאָגן. און דער-נאָך וועט איר צוריק גיין קיין כעלעם, און זי ווילן וואָס עס מיינט זיין קלוג: און מיינ חכמה וועט איר שוין קומען צו א צוויי-טער חכמה, פון א צווייטער צו דריטער, און איר וועט ווערן א גאנצער חכם...

עפנט דער כעלעמער אויף מויל און אויפער, און הערש... און דער קרעטשמער פרעגט: — ער איז מיינ סאטנס זון, מיינ ווייבס מאן, מיינ שוועסטערס ברודער, אָבער מיינער איז ער גאַרנישט. ווער איז דאָס? האָט דער כעלעמער געטראכט און געטראכט און...

האָט דער קרעטשמער צעזאָגט: — דאָס בין איך דאך אליין, איך בין מיינ סאטנס זון, מיינ ווייבס מאן, מיינ שוועסטערס ברודער. אָבער צו זיך אליין בין איך גאַרנישט. איך בין — איך... האָט דער כעלעמער, דער מלמד, האָט איינגעקויפט אין דער וועלט, גאנצן אונגעדעקטער, און האָט מיט שמחה זיך צוריק געפערט: כעלעם.

אין זיך צונויפגעלאָסן גאנצ כעלעם צו הערן, וואָס פאַר א חכמה ייער שליו, דער מלמד, האָט איינגעקויפט אין דער וועלט, האָט דער מלמד אויסגעפלאַצט מיט דער רעסענטיש, און געפרעגט: ווער איז ער? קיינער האָט אונדא נישט גע-וויס, וואָס צו ענטפערן אויף דער רעסענטיש. דעמאלסט האָט דער שליח אויסגערופן: — צי ווייסט איר ווער דאָס איז? דאָס איז דאך דער לובלי-נער קרעטשמער, ער טאקע איז עס אלע דריי צוזאמען: דעם סאטנס זון, דעם ווייבס מאן און דעם שוועסטערס א ברודער.

דער כעלעמער חכם יאָלט ריכטיקסלייט, איז איינגעלאָרן אויף דער כימה, א קלאפ געזאָגן אין דעם שטענדר פון אלסן שמש און צעזאָגט צו דער עדה יידן: — איר דער וועלט מאכט מען פון אונדז חזק. צי הייסט איר נישט, צי זעט איר נישט? מען לאזט אפ פון אונדז. כעלעמער גארנישט. איך די וועלט טאקע קלייגער פון אונדז? אויב אזוי, זאל כעלעם שיקן א שליח אין דער וועלט אריין איינצוקויפן חכמה.

האָט מען געשיקט, פאַרשטייט זיך, דעם כעלעמער מלמד. א, מען האָט מיט דעם מלמד שוין געהאט גענוג ביוון מיט דער מאריבטיגנע ציג? אָבער כעלעם מיט נישט קיין חשבון. האָט מען דעם מלמד מיטגע-געבן 100 רובל, און אים גע-זאָגט:

גיי און קויף איין א ביסל חכמה. קויף און ברענג די חכמה קיין כעלעם. גיי, און גאט זאל דיך באגליקן. האָט זיך דער מלמד געלאָזט אין דעם ארין. און ווען ער איז געקומען צוריק, האָט ער פאַרקערט אין דער קרעטשמע, וואָס שטייט ביי לובלין.

און דער כעלעמער — אי, דער קרעטשמער! — ער האָט שוין ביי א סך אורחיס, ביי א סך וואנדערער, ארויסגעגארט זייער ביסל מומם. מאכט דער קרעטשמער צו דעם כעלעמער מלמד: — וואוהי, און צוליב וואָס? זאָגט דער כעלעמער: — איך גיי איינפויגן חכמה, איך בין גרייט פאַר דעם אוועק-צולייגן א גאנצן הונדערטלער. דערהערט א „הונדערטער“, מאכט דער קרעטשמער צום כע-לעמער אים א שפּילקייט: — וואָס דארמט איר גיין וויי-טער? גלייך דאָ איך בעט אייך, וועל איך אייך פאַרקויפן א סך

דער רעגנבוין
פון מענטשלעכייט

פון רב הכולל אוז פרוי דר. רוזן
אין די פאראייניקטע שטאטן

פון ניו-יאָרק, האָט דער
רב הכולל ארויסגעשיקט, מע-
לעגראַפיש, אן אַפּעל צו די

פּוֹן אֵלֶי הוּ הַנְּבִיא

ווי די חסידים האָבן דערהערט די ווערטער פונעם
אָרעמאן, האָבן זיי פאַרשטאַנען די כוונה פון רעם בעש"ט.
דאָס האָט ער זיי געשיקט אין וועג אַרײַן כדי זיי זאָלן
אָפּטעווען א מו"ר, ווי נעטן מוז זײַן אָפּגעוויס מיט
יעדן וואָרט וואָס מען ברענגט אַרויס פון מויל, זענען זיי
באַלד געפאַרן צוריק און דער אורח איז געווען אליהו
הנביא. פון דאנען קעטען מיר אַרויסנעמען א נוסח, ווי ווייט
א מענטש דאַרף באַטעלונען יעדעס וואָרט, איידער ער לאָזט
ע"א ויס פון מויל.

— דער „דזשיינט“ האָט
באַזאַלסן צו פאַרנרעסערן
זיין צושטייער פון 5000
דאָלאַר אויף 25.000 דאָלאַר

און זיינע געשטאלטן

(ווערד אױף זייט 10)

העכבר א יאָרצענגויק א
אים באשערס פונען צו שאפן
סענענאראפּטס ענליך צענליך
קער ספעקטאקל אין יאסער
און בוקאדעשטער "רישן"
לורכט-מעטער, צווישן זיי
עפלעכע, פון און לויט שלום
עליכס. ס'איז אים נעלונגע
ארויסצורופן דעם קאָמפּלעקס
המוניטן בחסו, לירישן
המאָר, פראקטיש, פון ענ-
זונגס נעלעכטער און קעגן-
דיקער ערשייטש ביו מיפּ
פראנצויזן, וואָס באראמער-
זיט די שלום-עליכס העלדן-
פונעם "אוצר", ביז, לכּביר דער
מליכיקער", פון בלאזשונע
דע שמעון", און פארוינשפּאן
שינדער", ביז, "מחמם מערל",
"אנענטן", און, שימלעל סאָ-
ראקער" ציט זיך די נאמע
פון ווינע פארשידנארטיק
בינע-נעשטאליקונגען לויט
אונזער גרויסן פאליטיקער.
זינט יאָר ווירעט אַזיין
שיערא מייל פון ווינע נא-
פישע ארבעטן — שווארץ-ווייס
פון אראביק — דע בלייבט
שלום-עליכס פאראשיינען. אן
אנדער בלייבטע טעמע ווינע
אין די יירישע פאָלקס-שא-
נטיק.

ד.ר. נחום גאלדמאן, פרעזי-
דענט פון יידישן וועלט-קאָג-
נרעס זיך געוואָגן מיט אן
אפּעל פארן העלפּן די געלי-

עוד רבי אלימלך

— דער קולמוס-מיניסטער
פון ישׂראל, הער זרה וואר-

— א גרוע בירגער פון
ישראל האָט מיר געווען
1550 ייִשראלישע פונט און
200 דאלאר.

— דער קאלעקטיוו פון
בוקארעשטער ייִדישן מלוכה-
טעאטער האָט ביינעמאָן צום
פאָרן פארן העלפן די נעלי-
מענע פון דער נאטור-קאמא-
סמאָפּע א סומע פון 98.000
ליי.

תיקון טעות

בכסס מתחת לתמונה שבגליון-
ננו הקודם יש לקרוא: **ההרב י"ל**

איזין שערף: אז דער רבי אלימלך...

פנתב-נב

של היהדות הדתית הרומונית

ב"ה בוקרשט
מספר 232
י"א סיון תש"ל

הרב ד"ר צבי הרכבי
ירושלים

להופעת "תשובות הגאונים"

מקורב הוצאתי - ההדרתי מחדש, לאחר 80 שנה, את קובץ "תשובות הגאונים", שההדיר בראשונה ד"ר אברהם אליהו הרכבי, דודי וקני ז"ל. הוא יושב בפסברוק, בירת רוסיה הצארית ושם עמד בראש המחלקה היהודית-העברית-המזרחית-הערבית, ברם הפנים את הקובץ כבר ליו (בשער רשום: תרמ"ז) ברפסם הירוע בריקנותו של ר' צבי הירש אימצקובסקי, שהפסם פירסומי, הגהרת, מקיצי גרפסם - אלו ואלו. ואני חייב לציבור הספר, מה ראיתי להציא בצילום, בתוספת לוח המפתחות לפי מסכתות בבלי, משנה, הוספתא, ירושלמי, מדרשי הלכה כתנאים ומדרש רבא; שאיל-תות והלכות גדולות; והקדמה קצרה משלי, - כן מה ראיתי להוציא דוקא חיבור זה שאיל-ר' אברהם אליהו הרכבי, מתור 892 גירסותיו שלא זכו עדיו לכינוס ונאולחו מן הלועזים? והלא בספר 80 השנה נתגלתה מנייתיה: נהפסדמה במהורות מדרשות ספרות הגאונים? כי קובץ "תשובות הגאונים" להרכבי עומד בצ-ביונו וגרש לבני התורה ולחוקרים.

כמה זכה?

א) בעצם זהו קובץ "תשובות הגאונים" שמן הגניזה פורסם, מאוספי הקראי אברהם פירקוביץ, "שאותם רכש הר-כבי למספריה הפסברוקית

ובחם סיפל רבות בשנים. באוסף השני נמצאו כתב-ידים מתשובות הגאונים שהגיעו לפירקוביץ מן הגניזה הקה-רית, שעתה היתה להנאלכלה בעבור שנים, ע"י שכמה, כירוע.

ב) הסגנון המדעי, ההע-רות-ההארות, בעי"ן ובא"ה, של הרכבי בשולי העמודים ובסוף הכרך, תירגום התש-כות שבערבות כאותיות עב-ריות שניתנו כמות שון במקומן; הבקיות התורנית המובהקת והכל בריקנות מספרים וספרים.

מקיף שאל להגן על כבוד ה-גאונים מהתפלויות של כמה היסטוריונים, "משכילים", אם כי אפשר לחלוק בכמה נקו-רות שבינתיים הוכהרו היסב-כנון: לרב האינואן היתה זיקה לסדר והרכבי שולל זאת בהלמיות ומבן לראות-כלא-אונתניים ורק במיוחסים לו כתבים שבהם יש משום חוסר מיכמי-קבלי, וכן התעלמותו בכלל מלגיסמיות הקבלה המורשת היסב אצל, מו-פרכת כיום - כל אלו עישים אז קובץ, "תשובות הגאונים" להרכבי מעורבם גם כיום.

עד כמה ריקס הרכבי עם עצמו, אפשר לראות מרומם הכאה. הניעה לירי נליותו לרב חיים ברלין, לפני בואו לירושלים בברכו על כם הרכבות בליספובבר, שניהם ירורים מישיבת וולוז'ין, שזרכבי למד בה כ-8 שנים.

למד לשונך

הוצאת החברות המדעיות של הקהילה ללוח המפתחות

דודי שושה בום

קבעת	קערת חרס עומדת על רגל ובוהה	קבוצת	כלי חרס לנחלים בסיסם של יומיים, והוא בעל דית אחת; מחוץ בדרך כלל שכן או יין
פד	כלי חרס לנחלים בסיסם של יומיים, והוא בעל דית אחת; מחוץ בדרך כלל שכן או יין	פכית	כלי חרס, קטן, הכנסה לכסמים או לרליות נזלים בבלי אירה גדול
צפתת	כלי פחוס לנחיות נזלים, והוא מעין חמימית סבימיו	צפתת	כלי פחוס לנחיות נזלים, והוא מעין חמימית סבימיו
מיתוס	הנדול מבין הכלים לאורה ולאיסום; הוא קבוצ בדרך כלל כקבוצ	מיתוס	הנדול מבין הכלים לאורה ולאיסום; הוא קבוצ בדרך כלל כקבוצ
קנקז	כלי אירה ואיסום, ומכסם גם להעברת סחורות ממקום למקום	קנקז	כלי אירה ואיסום, ומכסם גם להעברת סחורות ממקום למקום
גר	כלי חרס, סגור, קבוצת המכיל סגן לבסיות ופחיות לכאור	גר	כלי חרס, סגור, קבוצת המכיל סגן לבסיות ופחיות לכאור

תן דעתך: גודת הרבס של פך הוא פכיס וכל קנקן-קנקנים והוא חרין ברוב הסבות, שטענתה האחרת (וא הדין היא פכה, והכרת זו מוטעית).

טלגרמה

ירושלים

לכב' הרב הכולל ד"ר דוד משה רוזן

בוקר טכ

מוזעזעים עמוקות מהצטפנות שהביאו לאברן נפש ורכוש הגנו עם העם הרומני וקהילות הקודש באסון שפקד אותם. אנו בתפילה לה' שייגחם האכלים ויגורר הפריצות.

ר"ר רוח ורהפטיג, שר הדתות ליטואל

דברי תורה

מפי חכמי רומניה וגאונים ז"ל

פרקי אבות

פרשת שלח

"הוי תתפלל בשלומה של מלכותי (נ' ב')

"השמונה היא אם רוח, היש בה עץ? (יש"י, כ)

מלכות ולא מלך, שעושה הכל על דעת עצמו ולא יאבה להתחשב עם רצון העם ועושה כל הישר בעיניו. מה שאין כל במלכות, בה האזרחים שווים בזכויותיהם לפני חוקי המדינה, עלינו להתפלל בשלומה.

רשי: היש בה עץ? אם יש אדם כשר שיגן עליהם בזכותו? [ראה בבלי מסכת בבא-בבא דף ט"ז ע"א א' מגין על דורו כעץ].

(הרב אברהם ארי' לייב רוזן ז"ל - פאליטשן, בירחון "קבוצי אפרים")

הנה עור אפיוורה, עד כמה היה חביב על גדולי הורו, פרופ' חיים צ'רגוביץ המבונה, הדועה בספרות בכינויו "רב צעיר" מספר בוכרנו-תיו, כי בעמרו בקובנה כלל האברכים, היה בן ביתו של ראש כל בני הולדה רבי יצחק אלנה ספקטור זצ"ל. כרגיל היה נהנה מן הפירסומים שבאו לביתו - של רבה של קובנה. ותנאי היה שמתה הרב עם תלמידיו האברך העולי - שלא על מנת להחזיר. פעם בכורא כדרבו לבית הרב, מצא ר' חיים על השולחן חוברת מריה של "הפסנה" - תקופון רבני ידוע באותם הימים. שאיל: האם איכל לקחת החוברת? ברם, הפעם נענה בשלילה: לא - חוברת זו ררושה לי, כי בה מאמרו של ר' אברהם - אלי שבה את הרכבי.

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

(הרב משה-לייב פאלדאק ז"ל - הרמנסטאט, בספרו כתב-יד)

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

עולם ומלואו

— הסופרת והמשוררת ויהודיה נלי זקס, ילידת גרמניה, שזכתה ב-1966 יחד עם ש"י עגנון בפרס נובל לספרות, נפטרה בשטו-הולנד בגיל 78.

— בשם "בית הקוצים" הוציאה הוצאת הספרים והמלכתית הצ'כית "אוריאן" אוסף של שישה סיפורים מהפוא-ואיסט הישראלי מ' מאן בתרגום צ"י.

— האם חייב'ט בש-מירת שבת על הירח? — בשאלה זו דנים בשנתון "נועם" לני-רוב בעיות הלכה בקבוצ ותפוסס ויכוח בין הרב בוציו פירד לבין הרב ח"מ נכור בנוגע לקיום מצוות התורה על הלבנון.

דעת הרב פירד: "אין מקום לתורה על הירח, מכיוון שהרבה מצוות התורה הצמודות למ-קומות וזמנים מסוי-מים אין יכולות שם לחייב ואין מצוות שבת יכולה להיות במקום שם היום הוא פי שלו-שים מאשר על הארץ."

הרב נכור סבור אחרת: "כל ברישואל חייב לקיים את התורה בכל מקום שהוא חי, ואם אנוס הוא לזנוח את פטריה."

— בחזר והדבנות הר-ראעית לישואל מניסן תש"ל פורסמה רשימת המסעדות והכשרות ברומניה. כן פירסם היומון הישראלי "אוי קלט" רשימת הערים בהן נעלו מסעדות של פסח בכל ימות החג נוסף על המסעדות הקבועות.

— בדובלין (אירלנד) והתקיים שלב הנמר של חידון הותניץ. למקום הראשון מוקבוצה הר-בוגות הגיע והער אלו גרין תלמיד בית הספר היהודי "סטדפורד קולג". כן זכה בתואר חתן התנ"ך העולמי לנוער יהודי תש"ל שלמה פרידמן, בן 18, מתח תקוה.

— לבריאות (ל"מ ד' חרוקה, בית רפוייה) יש לומר בעברית ולא לבריאות (למ"ד פתוחה ובי"ת דגושה) — קובע מו אלחנן אינדלמן בספרו "עברית כחוקה" בה"דואר "היום יוקי".

ההשמונה היא אם רוח, היש בה עץ? (יש"י, כ)

ההשמונה היא אם רוח, היש בה עץ? (יש"י, כ)

מלכות ולא מלך, שעושה הכל על דעת עצמו ולא יאבה להתחשב עם רצון העם ועושה כל הישר בעיניו. מה שאין כל במלכות, בה האזרחים שווים בזכויותיהם לפני חוקי המדינה, עלינו להתפלל בשלומה.

רשי: היש בה עץ? אם יש אדם כשר שיגן עליהם בזכותו? [ראה בבלי מסכת בבא-בבא דף ט"ז ע"א א' מגין על דורו כעץ].

(הרב אברהם ארי' לייב רוזן ז"ל - פאליטשן, בירחון "קבוצי אפרים")

הנה עור אפיוורה, עד כמה היה חביב על גדולי הורו, פרופ' חיים צ'רגוביץ המבונה, הדועה בספרות בכינויו "רב צעיר" מספר בוכרנו-תיו, כי בעמרו בקובנה כלל האברכים, היה בן ביתו של ראש כל בני הולדה רבי יצחק אלנה ספקטור זצ"ל. כרגיל היה נהנה מן הפירסומים שבאו לביתו - של רבה של קובנה. ותנאי היה שמתה הרב עם תלמידיו האברך העולי - שלא על מנת להחזיר. פעם בכורא כדרבו לבית הרב, מצא ר' חיים על השולחן חוברת מריה של "הפסנה" - תקופון רבני ידוע באותם הימים. שאיל: האם איכל לקחת החוברת? ברם, הפעם נענה בשלילה: לא - חוברת זו ררושה לי, כי בה מאמרו של ר' אברהם - אלי שבה את הרכבי.

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?

ליקם: ש. פולאק

הנה הקשר שבין השאלות: שמונה היא, אם רוח? ואם רוח היא, היש בה עץ, צדיק שבוכותו תתברך?